

Presidential Election Crises in Lebanon: Political Power-Sharing and “Weak State” Dynamics

Talha İsmail Duman^{1, 2, *}

¹Sakarya University, Middle East Institute, Sakarya, Türkiye

²The University of Manchester, Global Development Institute, Manchester, UK

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 13/01/2025

Accepted: 26/04/2025

ABSTRACT

This study focuses on the presidential election crises in Lebanon, examining the relationship between the country's sectarian power-sharing political system and weak state dynamics, as well as the impact of external actors on these processes. Lebanon's consociational democracy system aims to ensure the political representation of different religious and sectarian groups within society. However, this system has created a rigid structure resistant to reforms, perpetuating a cycle of constant crises. The study examines the presidential election terms of Michel Suleiman in 2008, Michel Aoun in 2016, and Joseph Aoun in 2025 as case studies. It finds that the political deadlocks experienced during these periods were shaped not only by Lebanon's internal dynamics, but also by the interventions of regional and international actors. Specifically, the analysis highlights the effects of political polarization following Rafik Hariri's assassination, the Syrian Civil War, and the Hezbollah-Israel War on presidential election processes. Using a qualitative approach, the research draws on articles, reports, and media sources. Findings reveal that the current power-sharing system increases vulnerability to external interventions, obstructs decision-making processes, and perpetuates Lebanon's status as a weak state. Moreover, unresolved representation issues and the continuous postponement of political reform initiatives sustain the cycle of crises. It is emphasized that achieving political stability in Lebanon requires limiting external interventions, establishing a more inclusive constitutional framework, and implementing reforms to enhance representation.

Keywords: Lebanon, presidential elections, consociational democracy, weak state, external interventions

Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı Seçim Krizleri: Siyasi Güç Paylaşımı ve “Zayıf Devlet” Dinamikleri

Süreç

Geliş: 13/01/2025

Kabul: 26/04/2025

ÖZET

Bu çalışma, Lübnan'daki cumhurbaşkanlığı seçim krizlerini merkeze alarak, mezhepsel güç paylaşımına dayalı siyasi sistemin “zayıf devlet” dinamikleriyle ilişkisini ve dış aktörlerin bu süreçlere etkisini incelemektedir. Lübnan'ın konsosyonel demokrasi modeli, toplumdaki farklı din ve mezheplerin siyasi temsilini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, bu model, yapısal sorunlar nedeniyle değişime kapalı ve sürekli kriz üreten bir düzen yaratmıştır. Çalışma, 2008'de Mişel Süleyman'ın, 2016'da Mişel Aun'un ve 2025'te Joseph Aun'un cumhurbaşkanı olarak seçildiği dönemleri örnek vakalar olarak ele almaktadır. Bu dönemlerde yaşanan siyasi tıkanıklıkların, Lübnan'ın iç dinamiklerinin yanı sıra, bölgesel ve uluslararası güçlerin müdahaleleriyle şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda, Refik Hariri suikastı sonrası ortaya çıkan siyasi kutuplaşmanın, Suriye İç Savaşı'nın ve Hizbullah-İsrail Savaşı'nın cumhurbaşkanlığı seçim süreçlerine etkisi analiz edilmektedir. Araştırmada, nitel bir yöntem izlenmiş; makaleler, raporlar ve medya haberlerinden yararlanılmıştır. Bulgular, güç paylaşımına dayalı mevcut sistemin dış müdahalelere açıklığı artırdığını, siyasi karar alma süreçlerini tıkadığını ve Lübnan'ı “zayıf devlet” statüsünde tuttuğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, temsiliyet sorunlarının çözümü kalmaması ve siyasi reform girişimlerinin mütemadiyen ertelenmesi krizlerin sürekliliğini sağlamaktadır. Çalışmada, siyasi istikrarın sağlanabilmesi için dış müdahalelerin sınırlandırılması, daha kapsayıcı bir anayasal düzenin oluşturulması ve temsiliyeti artıracak adımların atılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lübnan, cumhurbaşkanlığı seçimleri, konsosyonel demokrasi, zayıf devlet, dış müdahaleler

License

This work is licensed under
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License International License

Giriş

Lübnan’da cumhurbaşkanlığı seçim süreci, ülkenin mezhepsel güç paylaşımına dayalı siyasi sisteminin açmazlarını ve bu sistemin “zayıf devlet” statüsünü yeniden üreten dinamiklerini anlamak için önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. 2005 yılında Refik Hariri suikastıyla ortaya çıkan siyasi bloklaşmanın ardından, Lübnan’da cumhurbaşkanlığı seçimleri, yalnızca bir lider belirleme meselesi olmaktan çıkarak, farklı güç odaklarının etki alanlarını yeniden tanımladığı siyasal kriz anlarına dönüşmüştür. Lübnan’ın politik düzeni, 1943 tarihli Ulusal Pakt ile temel çerçevesini kazanmış ve anayasal olarak mezhepsel bir denge üzerine inşa edilmiştir. Cumhurbaşkanının Marunî bir Hristiyan, başbakanın Sünni bir Müslüman ve meclis başkanının Şii bir Müslüman olması gerektiğini öngören bu sistem, teoride toplumsal istikrarı koruma amacı taşıırken, pratikte ciddi krizlere ve uzun süreli tikanıklıklara yol açmıştır. Ülkedeki siyasi sistem, yalnızca iç dinamiklerle sınırlı kalmayıp, bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin etkisiyle şekillenmekte ve Lübnan’daki kırılganlıkları daha derinleştirmektedir (Bayeh, 2017).

2008 yılında Mişel Süleyman’ın cumhurbaşkanı seçilmesi, 2007’de Emil Lahud’un görev süresinin sona ermesinden itibaren yaklaşık altı ay süren siyasi boşluğun ardından gerçekleşmiştir (NBC News, 2008). Bu süreçte, Lübnan’da yaşanan gerilimler Doha Anlaşması¹ ile çözülebilmüş; Katar ve Türkiye gibi bölgesel aktörlerin arabuluculuğu bu uzlaşmada kritik bir rol oynamıştır (Al Jazeera, 2008). 2016 yılında Mişel Aun’un cumhurbaşkanı seçilmesi ise yaklaşık iki buçuk yıl devam eden bir siyasi boşluğun ardından mümkün olmuş; bu dönemde, Suriye İç Savaşı’nın Lübnan’daki yansımaları, mezhepsel gerilimleri ve siyasi kutuplaşmaları artırmıştır (Berti, 2017). Aun’un seçilmesi, bölgesel ve uluslararası aktörlerin dolaylı müdahaleleriyle şekillenmiş ve taraflar arasındaki müzakerelerin sonucunda bir neticeye ulaşılmıştır. Ancak bu durum, gerçek bir uzlaşıdan değil, taraflardan birinin mevcut pozisyonundan geçici olarak geri adım atmasından kaynaklanmıştır. En güncel örnek ise 9 Ocak 2025’te Joseph Aun’un cumhurbaşkanı olarak göreve gelmesidir (BBC, 2025). Bu gelişme, yaklaşık iki yıl süren siyasi tikanıklığın ardından, 2024 yılında Hizbullah ile İsrail arasında yaşanan savaşın gölgesinde gerçekleşmiştir. Savaş, Lübnan’ın birçok bölgesinde büyük çaplı yıkıma, ekonomik krizin ağırlaşmasına ve ülkedeki siyasi kurumların fonksiyonlarını sağlıklı bir şekilde yerine getirememesine neden olmuştur (Reuters, 2024). Uzun süredir etkisini sürdüren yönetim boşluğunu gidermek için bir pansuman mahiyetinde görülen bu seçim, Lübnan’ın karşı karşıya olduğu temel yapısal sorunların çözümünden ziyade, bu sorunların kısa vadeli uzlaşılarla ötelenerek yeniden üretildiği bir süreci yansıtmaktadır.

Bu çalışma, 2005 yılından sonra Lübnan’da gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimlerini tahlil ederek, söz konusu süreçlerin “zayıf devlet” statüsünü pekiştiren rolünü anlamayı hedeflemektedir. “Zayıf devlet” kavramı, literatürdeki farklı tanımlar arasından, “devlet kurumlarının topluma etkin biçimde nüfuz etme kapasitesinin sınırlılığı” ve “devletin toplumun geniş kesimleri nezdinde meşru bir otorite olarak kabul görmemesi” ekseninde ele alınmaktadır (Atzili, 2010). Lübnan bağlamında “zayıf devlet” tartışmaları, sadece kurumsal kapasite yetersizliğiyle sınırlı kalmayıp, devletin egemenlik alanının parçalanmış doğasıyla birlikte irdelenmektedir. Hazbun (2015), Lübnan’ı yalnızca dış güçlerin rekabet sahası olarak değil, aynı zamanda çoklu otoritelerin eşzamanlı işlediği bir “çoğul yönetim” alanı olarak görmektedir. Bu çerçevede devlet, egemenliğini hem coğrafi hem de kurumsal düzeyde paylaşmakta; Hizbullah gibi devlet dışı aktörler, silahlı güç kullanımı ve sosyal hizmet sunumu gibi temel devlet işlevlerini fiilen üstlenerek “devlet içinde devlet” yapılarını oluşturmaktadır. Parçalı yönetim biçimlerinin normalleşmesine zemin hazırlayan bu durum, cumhurbaşkanlığı seçim dönemlerinde farklı yansımalarıyla teberüz etmektedir. Buradan hareketle çalışmada, seçim dönemlerinin; ülkenin iç dinamikleri, mezhepsel dengeleri ve bölgesel-küresel aktörlerin müdahaleleriyle nasıl şekillendiği ve mezhepsel güç paylaşımına dayalı siyasal düzenin devlet kapasitesini hangi mekanizmalarla zayıflatıldığı incelenmektedir.

Yöntem

Çalışma, Lübnan’da 2008, 2016 ve 2025 yıllarında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçim süreçlerini siyasal krizler ve dış müdahale dinamikleri bağlamında değerlendiren nitel bir araştırma tasarımı çerçevesinde yürütülmektedir. Vaka analizi yaklaşımı benimsenerek, belirli tarihsel olayların ötesinde daha geniş bir siyasal yapıyı anlamaya dönük analitik bir çaba ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda, her üç seçim süreci, yalnızca kendi dönemsel bağlamlarında değil, aynı zamanda Lübnan’daki mezhepsel güç paylaşımı sisteminin süreklilik arz eden kriz üretici kapasitesiyle ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Vaka analizi aracılığıyla, bu süreçlerde ortaya çıkan siyasal gelişmeler ile onları tetikleyen iç ve dış faktörler arasındaki neden-sonuç ilişkileri çözümlenmekte (Süleymanoğlu-Kürüm, 2021); aktörlerin kararları, kurumsal tikanıklıklar ve bölgesel baskılar bir bütün olarak değerlendirilerek, yapısal ve işlevsel düzeyde açıklayıcı çıkarımlarda bulunmaktadır. Veri toplama sürecinde ise makalelere, raporlara ve medya haberlerine temel kaynaklar olarak başvurulmakta; bu kaynak çeşitliliği, seçim süreçlerinin farklı boyutlarını karşılaştırmalı biçimde ele alarak daha kapsamlı bir analiz yapılmasına olanak tanımaktadır.

¹ Mayıs 2008’de Katar’ın arabuluculuğunda imzalanan Doha Anlaşması, Beyrut’ta yaşanan silahlı çatışmaların ardından Lübnan’daki rakip siyasi gruplar arasında varılan bir uzlaşma metnidir. Anlaşma, Mişel Süleyman’ın cumhurbaşkanı seçilmesini, ulusal birlik hükümetinin kurulmasını ve gerilimin geçici olarak azaltılmasını sağlamıştır (Aboultaif, 2019).

Lübnan'da Siyasal Düzenin İnşa Süreci

Lübnan, tarih boyunca coğrafi yapısı ve toplumsal çeşitliliği nedeniyle siyasi ve idari anlamda sürekli dönüşüm içinde olmuştur. Tarihsel olarak Lübnan Dağı olarak adlandırılan bu bölge, Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra çeşitli idari yapılarla kurumsallaşmıştır. 1523-1842 yılları arasında bir emirlik olarak yönetilen Lübnan Dağı, 19. yüzyılda Dürzi ve Marunî topluluklar arasındaki gerilimlerin artmasıyla siyasi istikrarsızlığın merkezlerinden biri hâline gelmiştir. 1842'de bölgenin iki kaymakamlığa ayrılması bu çatışmaları durdurmaya yetmemiş, 1860 yılında patlak veren iç savaş ise dış müdahalelere kapı aralamıştır. Fransa'nın Hristiyanlar lehine devreye girmesiyle 1861'de Mutasarrıflık sistemi kurulmuş ve Lübnan Dağı, Osmanlı yönetimi altında yarı özerk bir statüye kavuşmuştur (Ayhan ve Tür, 2009: 30-44). Mutasarrıflık, bir Hristiyan mutasarrıfın yönetiminde, farklı mezheplerden temsilcilerin yer aldığı bir danışma meclisiyle desteklenmiş (Buzpınar, 2003); ancak bu yapı, dini topluluklar arasındaki dengeyi sağlama girişimine rağmen, dış etkilerin artmasına engel olamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrası Lübnan, siyasi yapısında önemli değişimlere sahne olmuştur. Sykes-Picot Anlaşması (1916) ve ardından San Remo Konferansı (1920) ile Lübnan, Fransız manda yönetimine devredilmiş ve aynı yıl Büyük Lübnan Devleti ilan edilmiştir. Geleneksel olarak Lübnan Dağı ile sınırlı olan yapı, kıyı şehirleri (Beyrut, Trablus, Sayda ve Sur) ve Beka Vadisi gibi bölgeleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Traboulsi, 2007: 80). Ancak bu genişleme, demografik yapının çeşitliliğini artırmış² ve özellikle Sünni ve Şii nüfusun yoğun olduğu bölgelerde rahatsızlık yaratmıştır. Fransız manda yönetimi döneminde siyasi sistemin inşa süreciyle eşzamanlı olarak sınırların yeniden çizilmesi ve büyük ailelerin mezhepsel topluluklar adına meşruiyet iddiasında bulunmaları, modern Lübnan siyasetindeki mezhepsel ayrışmanın kurumsal temelini oluşturmuştur (Salloukh, 2023: 13-14).

Lübnan'ın devlet oluşum süreci, manda yönetimi tarafından tasarlanan bir proje olarak derin sosyo-politik zıtlıklar üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, ortak bir Lübnan ulusal kimliği oluşturma girişimi, dini ve mezhebi çeşitlilik iddiasıyla gündeme getirilmekle birlikte, ağırlıklı olarak Fransız manda yönetiminin siyasi öncelikleri ile Marunî Hristiyan elitlerin siyasi ve toplumsal nüfuzu doğrultusunda şekillenmiştir. Yönetimdeki gerçek yetki Fransız danışmanların elinde toplanmış, mezhebi temsiliyet ise Marunîler lehine belirgin bir şekilde yapılandırılmıştır. Örneğin, 1922 yılında genişletilen İdari Komisyon'da Marunîler 6 sandalye ile tüm mezhepler arasında en güçlü temsiliyeti elde etmiş, anayasa hazırlık sürecine katılan komisyonlarda Michel Chiha gibi Marunî figürler belirleyici roller üstlenmiş ve anayasanın mezhebi temsiliyeti güvence altına alan maddeleri büyük ölçüde onların girişimiyle şekillenmiştir (Traboulsi, 2007: 88-92). Dolayısıyla ortaya çıkan çok boyutlu eşitsizlikler, zamanla bölünmeleri derinleştiren bir yapı yaratmıştır. Öyle ki ülkede, tüm dini/mezhebi gruplar tarafından kabul edilen ve her okulda ortak okutulan standart bir tarih ders kitabı dahi hazırlanamamıştır (Abouchededid vd., 2002: 64). Bu sebeple, Lübnan'ın devletleşme sürecinin dini ve mezhepsel ayrılıkları dengelemeye yönelik bir çerçeve sunduğu; ancak bu ayrılıkların sürdürülebilir bir ortak kimlik inşa etmeyi engellediği söylenebilir. Elbette burada sorgulanması gereken temel nokta, tarihsel ve toplumsal gerçeklikten kopuk, yapay sınırlar üzerine inşa edilen bir devlet oluşturma pratiğidir.

1926 Anayasası, Lübnan'ın siyasi düzenini kurumsallaştıran ilk büyük adım olarak dikkat çekmektedir. Bu anayasa, Lübnan'ı çift meclisli bir parlamenter cumhuriyet olarak yapılandırmış ve devletin yönetiminde dini ve mezhepsel dengeleri temel alan bir sistem kurmuştur (Duman, 2021: 344). Hristiyan Marunîlerin tarihsel ayrıcalıklarını pekiştiren ve toplumun mezhepsel yapısını resmî olarak kurumsallaştıran bu düzenleme, devletin siyasi çerçevesini şekillendirmiştir. 1936 yılında Fransa, Lübnanlı yetkililerle bağımsızlığa ilişkin bir antlaşma imzalarsa da manda yönetimi devam etmiş; II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Ortadoğu'daki siyasi dengeler değişerek, Lübnan üzerindeki Fransız etkisi tartışmalı hale gelmiştir. Fransa, savaş sonrasında manda yönetimini sona erdireceğini ilan etmiş, 1943 seçimleri sonrasında ise "Ulusal Pakt"ın imzalanmasıyla Lübnan'ın siyasi düzeni kalıcı bir yapı kazanmıştır. Bu pakt, 1932 nüfus sayımına dayanan bir siyasi yönetim anlayışını benimseyerek, parlamentoda Hristiyan ve Müslümanlar arasında temsil oranının Hristiyanların lehine 6/5 oranında dağıtılmasını öngörmüştür (Bogaards, 2019: 31). Ayrıca, uzlaşma kapsamında cumhurbaşkanının Marunî, başbakanın Sünni ve meclis başkanının Şii olması ilkesi benimsenmiştir. Bu düzenleme, devletin siyasi sistemini mezhep temelli bir güç paylaşımı üzerine inşa etmiş ve dini/mezhepsel dengelerin resmî bir statüye kavuşturulmasını sağlamıştır. Bu sistem mezhepsel dengeleri sağlama amacı taşımasına rağmen, dini ve mezhepsel liderlere geniş bir siyasi alan açarak devletin bütünlüğünü uzun vadede zayıflatmıştır. Zira bu yapı, ulusal

² Lübnan'ın demografik yapısı, ülkenin siyasi dengelerini doğrudan etkileyen ve oldukça tartışmalı bir konudur. 1932 yılından bu yana ülkede resmi nüfus sayımı yapılamadığı için farklı dini ve mezhepsel grupların nüfus içindeki oranları kesin olarak bilinmemektedir. Anayasada resmi olarak tanınan 18 dini ve mezhepsel grup bulunan Lübnan'da, genel kabul gören tahminlere göre nüfusun yaklaşık %60'ı Müslüman, %40'ı ise Hristiyan'dır. Müslüman nüfusun ise Sünni ve Şii kesimler arasında neredeyse eşit biçimde bölündüğü, Dürzilerin de kayda değer bir azınlık oluşturduğu düşünülmektedir. Hristiyanlar içinde en büyük grubu Marunîler oluştururken, Ortodoks ve Katolik cemaatler de önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda yapılan bazı araştırmalar, özellikle Müslüman nüfusun oranındaki artışa dikkat çekmekte ve bu durum, ülkedeki mevcut temsil dengelerinin güncel nüfus gerçekliğini ne ölçüde yansıttığına dair yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Beyrut merkezli Information International tarafından yayımlanan ve 2018 parlamento seçimlerindeki seçmen sayılarına dayanan bir çalışma, Müslüman nüfusun toplam içindeki oranını %69.4, Hristiyanların oranını ise %30.6 olarak göstermektedir. Aynı araştırmada, nüfusun %31.6'sının Şii, %31.3'ünün ise Sünni olduğu ifade edilmektedir (Duman, 2021).

kimliğin inşası yerine mezhebi kimliklerin kurumsal olarak pekişmesine yol açmış, toplumsal aidiyeti devlet yerine mezhep temelli gruplara yönlendirmiştir. Ayrıca, karar alma süreçlerinde mezhepler arası uzlaşma zorunluluğu, devlet mekanizmasının etkinliğini azaltmış ve siyasi tikanıklıkları beraberinde getirmiştir. Diğer yandan, mezhepsel çerçevedeki bu kurumsallaşma, aynı zamanda bölgesel ve küresel güçlerin ülkenin iç işlerine müdahale etmesine uygun bir zemin de yaratmıştır (Şöhret, 2012: 87). Bu bağlamda, Lübnan'ın devletleşme süreci, bir yandan bağımsızlık arayışı ile mezhepsel temsiliyet arasında bir denge kurmaya çalışırken, diğer yandan bu iki unsur arasındaki gerilimleri kalıcı hale getiren bir çelişki barındırmıştır.

Ulusal Pakt ile tahkim edilen mezhepsel güç paylaşımı, bağımsızlık sonrası Lübnan siyasetinin temel dinamiği haline gelmiş ve ülkenin toplumsal, siyasal ve ekonomik yapısını derinden etkilemiştir. Ekonomik büyüme ve finans sektörünün gelişmesi Lübnan'a "Doğu'nun İsviçre'si" unvanını kazandırmış, ancak bu refah, büyük ölçüde kent merkezlerinde yaşayan sınırlı bir elit grubun faydasına olmuştur (Dionigi, 2023: 258). Buna karşın kırsal bölgelerdeki topluluklar, özellikle güneydeki Şii nüfus, marjinalleşmiş ve siyasi-ekonomik sistemde yeterince temsil edilememiştir. Şii topluluğun başlangıçta Lübnan Komünist Partisi çatısı altında ifade edilen siyasi talepleri, 1960'larda Musa es-Sadr'ın "Mahrumlar Hareketi" ile birlikte İslamcı bir yönelim kazanmaya başlamıştır. Bu durum, Şiiilerin uzun vadede seküler Emel Hareketi'nden³ İslamcı Hizbullah'a doğru bir dönüşüm süreci yaşamasının temelini oluşturmuştur (Erdem, 2018).

1948'deki Arap-İsrail Savaşı sonrasında, yüz binlerce Filistinli yerinden edilmiş ve bunların bir kısmı Lübnan'a sığınmıştır. Bu gelişme, ülkenin kırılğan mezhebi yapısını tehdit eden bir nüfus değişimi korkusunu tetiklemiş ve siyasal gerilimleri daha derinleştirmiştir. Zira zaten sınırlı bir nüfusa sahip olan Lübnan'da, çoğunluğu Sünni olan Filistinlilerin gelişi, özellikle Hristiyanlar arasında mevcut yapının bozulacağına dair endişeleri artırmıştır (Sayigh, 1995). Diğer yandan, tüm mezhepsel gruplar içinde etkin olan feodal liderler (*zuama*) aracılığıyla sürdürülen geleneksel "zaimlik" düzeni, toplumsal sadakat karşılığında siyasi gücü yerel düzeyde tekelinde tutmuş ve halkla devlet arasına girerek, kurumsal otoritenin doğrudan toplumla bağ kurmasını engelleyen bir yapı inşa etmiştir; bu da zamanla merkezi otoritenin zayıflamasına yol açmıştır (Şöhret, 2012: 94-95). Bu gelişmeler, Lübnan'ın iç dinamiklerini kırılğanlaştırırken, Soğuk Savaş döneminin bölgesel çekişmelerine uygun bir zemin hazırlamıştır. 1958'de Cumhurbaşkanı Kamil Şamun'un Batı yanlısı politikaları ve görev süresini uzatma girişimi, Arap milliyetçiliğinin önde gelen ismi Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnasır'ın bölgesel etkisini artırdığı bir dönemde Lübnan'da güçlü bir muhalefet hareketinin oluşmasını tetiklemiştir. Muhalif gazeteci Nasib el-Matni'nin öldürülmesinin ardından başlayan protestolar kısa sürede silahlı çatışmalara dönüşmüş, muhalefet ülkenin önemli bir bölümünde denetim kurmuştur. ABD ise, Şamun'un talebi üzerine Eisenhower Doktrini kapsamında askerî müdahalede bulunmuş; bu müdahale, ülkedeki mezhebi ve siyasi ayrışmaları pekiştirmiştir (Traboulsi, 2007: 133-135). Aynı yıl göreve gelen Fuad Şihab, eğitim ve sosyal güvenlik alanında reformlar yapmış, buna rağmen mezhepsel dengesizlik ve ekonomik eşitsizlik gibi yapısal sorunlar çözülememiştir. 1960'lardan itibaren artan gerilimler, siyasal düzenin işlevselliğini zedelerken, Lübnan'ı giderek bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin merkezi haline getirmiştir (Ayhan ve Tür, 2009: 74-82). Bu bağlamda, 1970'teki Kara Eylül olaylarının ardından Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Ürdün'den Lübnan'a taşınması, toplumsal ve mezhepsel gerilimlerin tırmanmasında hızlandırıcı bir rol oynamıştır (Khalil, 2016: 498-500). Tüm bu gelişmeler, ekonomik ve siyasi temsil krizleriyle birleşerek, Lübnan'ı 1975'te başlayan ve 15 yıl süren iç savaşın eşiğine getirmiştir.

Lübnan'da iç savaş, ülkenin siyasi ve toplumsal yapısında var olan kırılğanlıkların silahlı çatışmaya dönüşmesiyle 13 Nisan 1975'te başlamıştır. Beyrut'un Doğu ve Batı olarak mezhepsel hatlarla bölünmesine yol açan bu çatışmalar, özellikle FKÖ ile Hristiyan Falanjist milisler arasındaki gerginlikle tetiklenmiştir. Savaşın ilk aşaması (1975-1982), Suriye ve İsrail'in müdahalelerine sahne olmuştur. Suriye, FKÖ'nün artan etkisini dengelemek ve ülkenin bölünme ihtimalini bertaraf etmek amacıyla müdahalede bulunurken; İsrail, FKÖ'yü zayıflatmak için Hristiyan milislerle iş birliği yapmıştır (Dionigi, 2023: 260). Bu süreçte Lübnan, bölgesel ve küresel güçlerin stratejik ve ideolojik mücadelelerinin sahnesine dönüşmüştür. 1982'de başlayan savaşın ikinci aşamasıyla birlikte ise İran, Hizbullah'a verdiği destekle önemli bir dış aktör olarak sahneye çıkmış ve nüfuzunu savaş sonrası döneme kadar taşımıştır (Taremi, 2015: 251-253).

İç savaş sırasında süregelen çatışmalar, ülkenin hem fiziksel hem de toplumsal olarak derin bir şekilde bölünmesine yol açmış ve devletin kurumsal otoritesini neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. 1982'de İsrail'in Beyrut'a kadar ilerlemesi, 18 yıl sürecek bir işgal sürecini başlatmıştır. Bu işgal operasyonu, FKÖ'nün Lübnan'dan çıkarılarak Tunus'a yerleşmesine neden olmuştur (Brynen, 1989). Sabra ve Şatilla katliamları gibi trajik olaylar, İsrail ordusunun öncülüğünde Hristiyan Falanjist milislerin gerçekleştirdiği saldırılar sonucunda yaşanmış, Lübnan ve Filistin halklarının kolektif hafızasında silinmez izler bırakmıştır (Shahid, 2002). ABD, Fransa ve İtalya'dan oluşan Çok Uluslu Güç (Multinational Force – MNF), bu süreçte Lübnan'a konuşlandırılmış; bazı yerel aktörler lehine taraflı pozisyon aldığı yönündeki eleştiriler ve Hizbullah'a bağlı grupların gerçekleştirdiği saldırılar nedeniyle etkinliğini kaybederek kısa süre içinde çekilmek zorunda kalmıştır (Thakur, 1987). Buna karşın, Lübnan'ın stratejik pozisyonu ve devletin otoritesinin iç savaş koşulları sebebiyle gittikçe zayıflaması, başta ABD ve Fransa olmak üzere dış aktörlerin ülkede nüfuz sahibi olma çabalarını süreç

³ Emel, 1974'te Musa Sadr liderliğinde Lübnan'daki Şii toplumun tarihsel dışlanmışlığına karşı kurulan ve Şii kimliğini siyasal alanda görünür kılan bir harekettir. Başlangıçta yoksulluk, kalkınma ve toplumsal adalet gibi taleplerle yola çıkan hareket, Sadr'ın dini kimliği ve söylemleriyle İslamcı bir karakter taşımıştır. Ancak Sadr'ın 1978'de Libya'da kaybolmasının ardından Nebih Berri liderliğinde daha pragmatik, devlet kurumlarıyla iç içe ve patronaj ilişkilerine dayalı bir yapıya bürünmüş, bu da onun giderek sekülerleşen ve kurumsallaşan bir Şii grup haline gelmesine neden olmuştur (Szekely, 2017: 107-146).

içerisinde sürdürmelerine zemin sunmuştur. Öte yandan, savaş sırasında İsrail'in Lübnan'daki varlığı, askeri ve siyasi nüfuzunu artırma girişimlerine de sahne olmuştur. İsrail, Güney Lübnan Ordusu (GLO) aracılığıyla ülkenin güney bölgelerindeki kontrolünü sürdürmüş ve bu süreçte Lübnan Güçleri (Ketaib Partisi) lideri Beşir Cemayel'in cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturması için destek sağlamıştır (Dionigi, 2023: 260-261). Ancak bu strateji, Cemayel'in suikasta uğraması ve Hizbullah'ın direnişiyle başarısızlığa uğramıştır. Savaşın sonuna doğru, Suudi Arabistan ve bazı Körfez ülkeleri de Lübnan'daki rekabetin bir parçası haline gelmiş; fakat uzun vadede İsrail, Suriye ve İran, savaşın kalıcı dış aktörleri olarak varlığını sürdürmüştür.

1989'da Taif Anlaşması ile sona eren iç savaş, Lübnan'ın siyasi sisteminde bazı değişikliklere yol açmış; cumhurbaşkanının yetkileri kısıtlanırken, başbakanlık ve meclis başkanlığı kurumları güçlendirilmiştir. Ayrıca, Müslüman ve Hristiyan milletvekilleri dağılımı 5/6 oranından 6/6 şeklinde eşit orana yükseltilmiştir. Ancak bu değişiklikler mezhepsel güç paylaşımını temelden değiştirememiştir. Zira Taif Anlaşması her ne kadar siyasal reform vaat etse de, mezhebi temsile dayalı yapıyı muhafaza etmiş ve siyasi sadakatleri dönüştürecek bir paradigmatik kırılma yaratamamıştır. Bu nedenle reformlar, devletin gerçek anlamda yeniden inşasından çok, mevcut yapının yeni bir dengeyle sürdürülmesiyle sınırlı kalmıştır (Khalaf, 2002: 289-290). İç savaş, yaklaşık 1 milyon insanın can kaybına, büyük altyapı tahribatına ve devlet kurumlarının işlevsiz hale gelmesine yol açmıştır. Mezhepçi anlatılar, toplumsal eşitsizlikler ve dış müdahaleler gibi savaşın temel nedenleri, savaş sonrasında da varlığını sürdürmüştür. Savaş ağalarının siyasi sisteme entegre edilmesi ve kurumsal-yapısal reform eksikliği, Lübnan'ı kırılgan bir barış ortamına mahkûm etmiştir. Suriye'nin barışın garantörü olarak ülkede kalıcı bir varlık göstermesi, Batı bloğu ve İran arasında yeni bir rekabet alanı yaratmış; Suudi Arabistan, İran, Katar, ABD ve Fransa gibi dış aktörlerin iç savaş sonrasında nüfuz alanını genişletme çabalarına zemin hazırlamıştır. Bu süreç, Lübnan'ı dış aktörlerin rekabetiyle şekillenen siyasi yapının hâkim olduğu kırılgan bir sisteme mahkûm etmiştir (Duman, 2018).

Taif Anlaşması sonrası dönemde Lübnan'daki siyasi tablo, büyük ölçüde Suriye'nin bölgedeki etkin nüfuzuyla şekillenmiştir. Bu dönemde, Refik Hariri liderliğinde başlatılan yeniden inşa süreci, ülkenin iç savaş sonrası toparlanmasını amaçlamış, ancak neo-liberal ilkelere dayalı bu yaklaşım, ekonomik eşitsizlikleri çoğaltmıştır (Dionigi, 2023: 263). Beyrut'un merkezinde gerçekleştirilen lüks projeler ve büyük altyapı yatırımları, sınırlı bir elit grubun ekonomik kazancını artırırken, kırsal bölgeler ve yoksul kesimler bu süreçten dışlanmış (Makarem, 2015). Özellikle elektrik, su temini ve atık yönetimi gibi temel altyapı sorunları çözümsüz kalmıştır. Hariri'nin Suudi Arabistan ile olan yakın ilişkileri ekonomik kaynaklar sağlamasına rağmen, Suriye'nin Lübnan'daki siyasi etkisini dengelemede yetersiz kalmıştır. Suriye, Lübnan'daki askeri varlığı ve doğrudan müdahaleleriyle, iç siyasetten dış politikaya kadar uzanan alanlarda belirleyici bir güç olarak hareket etmiştir (Hinnebusch, 1998). Güney Lübnan'da İsrail işgali, bu dönemin bir diğer önemli dinamiği olmuştur. Taif Anlaşması'nın silahsızlanma hükmüne rağmen, Lübnan Ordusu'nun zayıf pozisyonu ve İsrail işgaline karşı direnişin sürdürülmesi gerekçesiyle Hizbullah'a silahlarını muhafaza etme imtiyazı tanınmıştır. İsrail, 2000 yılına kadar bölgedeki işgalini sürdürürken, Hizbullah bu süreçte İsrail karşıtı direnişin öncüsü haline gelmiştir. Özellikle 1996'da gerçekleşen Gazap Üzümleri Operasyonu sırasında, İsrail'in Lübnan'ın güneyine yönelik hava saldırıları sonucunda sivillerin barındığı Kana'daki Birleşmiş Milletler (BM) kampının vurulması ve 100'den fazla sivilin hayatını kaybetmesi gibi trajik olaylar, çatışmaların şiddetini artırmış ve zamanla Hizbullah'ın gücünü pekiştirmesine zemin hazırlamıştır. Hizbullah, askeri kapasitesini toplumsal ve siyasal faaliyetlerle birleştirerek, etkin bir direniş hareketi ve Lübnan siyasetinde güçlü bir siyasi aktör olarak konumunu tahkim etmiştir (Norton, 2007: 480-483). Ancak bu durum, Batı merkezli bir siyasal vizyona sahip iç aktörler açısından ciddi bir rahatsızlık kaynağı olmuştur. Suriye'nin kalıcı varlığı, dış aktörlerin artan müdahaleleri ve Hizbullah'ın silahsızlandırılmasını öngören 1559 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı gibi uluslararası baskılar, bu aktörlerle İran ve Suriye eksenine yakın gruplar arasında siyasi kutuplaşmayı tırmandırmıştır (Dionigi, 2014: 137-160).

2005 yılında eski Başbakan Refik Hariri'nin suikasta uğraması, Lübnan siyasetinin hem dış aktörlerin etkisine ne denli açık olduğunu hem de iç siyasi yapının ne kadar hassas olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Hariri'nin ölümü sonrası gelişen protestolar, "Sedir Devrimi" adıyla bilinen kitlesel bir harekete dönüşmüş, Suriye'nin Lübnan'dan askerlerini çekmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak bu süreç, siyasi tıkanıklıkları çözmek yerine yeni bir bloklaşmayı tetiklemiştir. Suriye karşıtı 14 Mart ittifakı, ABD, Batı ve Suudi Arabistan yanlısı bir çizgide şekillenirken; 8 Mart ittifakı, Hizbullah liderliğinde Suriye ve İran'ın desteğiyle karşı bir pozisyon almıştır (Ayhan ve Tür, 2009: 185-191). Bu bloklaşma, Lübnan'daki mezhepsel düzenin ötesine geçerek bölgesel ve uluslararası çıkar mücadelelerinin yansıması haline gelmiştir. Her iki blokta farklı mezheplerden partilerin yer alması, Lübnan'daki ayrışmanın genel olarak mezhepsel temelli değil, siyasi görüş ayrılıklarının ve dış aktörlerin etkisiyle şekillendiğini ortaya koymuştur (Duman, 2021: 350-353). Başka bir deyişle, mezhep kotalarına dayalı siyasi düzenin tıkanıklığı, mezhep odaklı olmayan siyasi ittifaklarla da aşılamamış; aksine, bu açmaz daha derinleşmiştir. Öyle ki, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sık sık krize dönüşmesi ve hükümetlerin kurulmasında yaşanan zorluklar, bloklar arasındaki siyasi kilitlenmenin giderek kronikleştiğini göstermektedir.

2008 yılında sokak çatışmalarının doruğa ulaşmasıyla imzalanan Doha Anlaşması, siyasi krizi geçici olarak yatıştırmış ve süreci devam ettirebilmek için yeni bir uzlaşma zemini oluşturmuştur. Ancak bu anlaşma, Ulusal Pakt ve Taif Anlaşması gibi görece yapısal değişiklikler getirmemiş; Lübnan'ın mezhep temelli güç paylaşımına dayalı kırılgan siyasi yapısını korumuştur (Bogaards, 2019: 32). Geline nokta, Lübnan'daki mevcut düzen, sistemi değiştirme çağrısı yapan siyasi aktörler için dahi çıkmaz bir yapıya dönüşmüştür. Mevcut düzenin yıkılmasının daha büyük krizlere neden olacağı

endişesi, reform taleplerinin önüne geçmiştir. Örneğin, Hizbullah Ekim 2019'daki protesto hareketlerini başlangıçta desteklemiş, ancak olayların dış müdahalelere kapı aralayabileceği kaygısıyla bu desteğini geri çekmiştir. Kısacası, ülkede siyasi krizler bir kısır döngüye dönüşmüş, reform girişimleri yerini statükoyu sürdürme çabalarına bırakmıştır (Yetim & Kalaycı, 2022: 221-222).

Lübnan'da Konsosyonel Demokrasi ve “Zayıf Devlet” Gerçeği

Lübnan'daki siyasal düzenin hangi aşamalardan geçerek bugüne kadar geldiğini izah ettikten sonra, mevcut siyasal yapının nasıl işlediğini kısaca hatırlatmak, 2005 yılı sonrasında yaşanan cumhurbaşkanlığı krizlerini analiz etmek ve ülkenin “zayıf devlet” statüsüyle ilişkisini kurmak açısından önem arz etmektedir. Lübnan siyasal sistemi, konsosyonel demokrasi olarak tanımlanan bir yapı çerçevesinde şekillenmiştir. Derin bölünmelerin olduğu toplumlarda istikrarı sağlamayı amaçlayan bu güç paylaşımı modeli, 10.452 kilometrekarelik küçük bir yüzölçümünde 18 farklı mezhep ve dini topluluğun bir arada yaşadığı Lübnan için ideal bir çözüm olarak benimsenmiştir (Salamey, 2013: 10). Yukarıda ifade edildiği üzere, Ulusal Pakt ve Taif Anlaşması, mevcut sistemin dayandığı en önemli yapısal değişiklikleri temsil etmekte, Doha Anlaşması ise yan düzenlemeler içermesi bakımından tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Lübnan siyasal sistemi, güçler ayrılığı ve iş birliği ilkelerine dayanmaktadır. Cumhurbaşkanı, ulusun birliğini temsil eden ve anayasanın uygulanmasını gözetten devlet başkanı olarak siyasal sistemde önemli bir yere sahiptir. Parlamenter yapı, doğrudan halk tarafından dört yıllık bir dönem için seçilen 128 üyeden oluşmakta ve yasama yetkisini kullanmaktadır. Günümüzde milletvekilleri, Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında eşit olarak dağıtılmaktadır. Hristiyanlara ayrılan 64 sandalyenin dağılımı şu şekildedir: 34 Marunî, 14 Rum Ortodoks, 8 Rum Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Protestan ve 1 küçük azınlıklar. Müslümanlara ayrılan 64 sandalye ise 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzi ve 2 Alevi olarak paylaştırılmıştır (Atlioğlu, 2005). Yürütme yetkisi, kamu politikalarını hazırlayıp uygulamakla sorumlu olan bakanlar kuruluna aittir. Başbakan, parlamentoda yapılan istişareler sonucunda atanmakta ve bakanlar kurulu, cumhurbaşkanı ile iş birliği içinde oluşturulmaktadır. Yargı yetkisi ise, bağımsız mahkemeler aracılığıyla yürütülmekte olup, yargıçlar görevlerini tarafsızlık ilkesine uygun şekilde yerine getirmektedir (*Presidency of Republic of Lebanon*, ty.). Farklı mezheplerin temsiline olanak tanıyan bu sistem, beraberinde önemli yapısal zorluklar da getirmektedir. Belli sayıda partinin/bakanın bir araya gelerek karar alma süreçlerini bloke edebilme yetkisi siyasal tıkanıklıklara yol açarken, mezhepsel dengeleri koruma çabası reform girişimlerini sekteye uğratmaktadır (Salamey, 2013: 10).

Lübnan Cumhurbaşkanlığı, yasama ve yürütmeye ilişkin geniş yetkilerle donatılmıştır. Cumhurbaşkanı, oy hakkı olmaksızın bakanlar kuruluna başkanlık edebilmekte, başbakanı belirlemek için meclis başkanı ve parlamento ile istişarede bulunmakta ve başbakan atama yetkisini tek başına kullanmaktadır. Ancak bakanların atanması, istifalarının kabul edilmesi veya görevden alınması gibi işlemler başbakan ile mutabakat gerektirmektedir. Ayrıca cumhurbaşkanı, yasaları onaylayıp yayımlama, büyükelçileri akredite etme ve gerektiğinde parlamentoya mesaj gönderme gibi yetkilere de sahiptir. Bununla birlikte, belirli durumlarda genel af çıkarabilmekte ve parlamentonun görev süresinin sona ermesinden önce feshedilmesi için bakanlar kuruluna öneride bulunabilmektedir (*Al Mayadeen English*, 2025). Diğer yandan, cumhurbaşkanlığı makamı, görünenden daha etkili bir konuma sahiptir. Başbakanlık ve meclis başkanlığı gibi kilit makamların mezhepsel kotalar çerçevesinde dağıtılması, bu güç paylaşımının bakanlar kurulu, ordu ve bürokrasi gibi alanlara fiilen yansımaya yol açmakta (Salloukh, 2019: 46-51); böylece cumhurbaşkanının siyasal sistem içindeki etkisi artmaktadır. Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu siyasal ağırlık ve kurumsal etkiler, bu pozisyonun farklı aktörler için kritik bir mücadele alanına dönüşmesine neden olmaktadır. Bazı partiler, cumhurbaşkanı aracılığıyla siyasal önceliklerini hayata geçirmeyi amaçlarken, diğerleri bu makamı kullanarak muhalif projelerin önünü kesmeyi hedeflemektedir. Bu farklı siyasal motivasyonlar ve mezhepsel dengelere ilişkin hassasiyetler, tüm taraflarca kabul edilebilecek Hristiyan bir aday üzerinde uzlaşmayı önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Cumhurbaşkanı, altı yıllık görev süresi için parlamento tarafından gizli oylama ile seçilmektedir. İlk turda seçilebilmek için üçte iki çoğunluk (86 oy) gerekirken, bu çoğunluk sağlanamazsa sonraki turlarda mutlak çoğunluk (65 oy) yeterli olmaktadır (Williams, 2023: 3). Ancak, mezhepsel farklılıklar ve tarafların bölgesel ve siyasal çıkarları, seçim sürecinde anlaşmazlıkların sık sık yaşanmasına ve aylarca/yıllarca süren onlarca oturumun yapılmasına sebep olmaktadır.

Diğer yandan, konsosyonel çerçeve, mezhep çeşitliliğini dengelemek adına geliştirilmiş olmakla birlikte, ülkenin “zayıf devlet” statüsünü pekiştiren bir yapıya dönüşmektedir. Siyasal gücün mezhepsel çizgiler doğrultusunda paylaşılması, temsil adaletine yönelik söylemlere rağmen, devletin birleşik ve tutarlı bir şekilde işleyişini engellemekte ve kurumların çoğunlukla mezhepsel çıkarlar doğrultusunda hareket etmesine zemin hazırlamaktadır. Atzili'nin (2010: 758-762) belirttiği gibi, Lübnan'daki kurumsal zayıflık; meşru şiddet tekelinin bulunmaması, kamu yönetiminin yetersizliği ve vergilendirmenin adil bir şekilde uygulanamaması gibi unsurlarla kendini göstermektedir. Bu durum, devlet egemenliğini zayıflatırken, aynı zamanda farklı aktörlerin otorite boşluğunu doldurmasına olanak tanımaktadır. Nitekim, Fregonese'nin (2012) dikkat çektiği üzere, Lübnan'da devlet ve devlet-dışı aktörler arasındaki sınırların bulanıklaşması, “melez egemenlik” denilen bir yapıyı ortaya çıkarmış, bu da merkezi otoritenin kontrolü sağlamasını daha zorlaştırmıştır. Bu melez model, Lübnan'ın sosyo-politik gerçekliğini yansıtmakla birlikte, dış müdahalelere ve iç parçalanmalara karşı savunmasızlığını artırmaktadır. Ayrıca, devletin kurumsal yetersizliği, devlet-dışı aktörlerin ve mezhepsel grupların kendi toplumsal tabanlarına ve seçmen kitlelerine hizmet sunarak meşruiyet inşa etmelerini teşvik etmekte; bu da kamusal

otoritenin yerini giderek parçalı ve rekabetçi yapılara bırakmasına yol açmaktadır. Öte yandan, ülkede on yıllardır resmi olarak nüfus sayımı yapılmaması, meclisteki mezhep kotalı sandalye sayılarında değişiklik yapılması umutlarını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, bazı gruplar açısından “asgari düzeyde işleyen” bir devletin daha tercih edilir hale gelmesine neden olmaktadır. Ancak devletin bu denli zayıf bir yapıya bürünmesi, uçurumun eşiğine geldiğinde toplumun tamamı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Böyle bir düzende ülke, gerek iç çatışmalar gerekse dış müdahaleler karşısında son derece kırılgan hale gelmektedir (Hassan, 2022).

2005 Sonrası Lübnan’da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Kriz Dinamikleri

Lübnan’da 2004 yılında görev süresi dolan Emil Lahud’un cumhurbaşkanlığı süresinin üç yıl daha uzatılması tartışmaları, 2005’te yaşanan Hariri suikastı ile birlikte ülkede patlak veren derin krizin öncüllerinden biri olmuştur (Donohue, 2009: 2527-2528). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2 Eylül 2004 tarihinde kabul ettiği 1559 sayılı karar; Lübnan’da bulunan yabancı güçlerin çekilmesini, ülkedeki tüm grupların silahsızlandırılmasını ve dış müdahalelerden bağımsız bir cumhurbaşkanlığı seçim süreci gerçekleştirilmesini gündeme getirmiştir (*UN Security Council*, 2004). ABD ve Fransa öncülüğünde hazırlanan bu karar, Lübnan’ın egemenliğini ve iç istikrarını vurgulamakla birlikte, esasen Suriye’nin Lübnan üzerindeki nüfuzunu sona erdirmeyi ve Hizbullah’ı silahsızlandırmayı hedeflemiştir (Dionigi, 2014: 137). Bu kararı Batı müdahalesi olarak yorumlayan Suriye, hızla sürece dahil olmuş ve kısa süre içerisinde Lübnan Parlamentosu, 29’a karşı 96 oyla Lahud’un görev süresinin uzatılmasına izin veren anayasa değişikliğini onaylamıştır (BBC, 2004). Böylece Suriye, ABD-Fransa öncülüğündeki Batı müdahalesini tersine çevirmiştir. Bu gelişme, Lübnan’da derin bir siyasi tartışmaya yol açmış, bazı milletvekilleri ve kabine üyelerinin istifasıyla sonuçlanmıştır. Dönemin başbakanı Refik Hariri de Lahud’un görev süresinin uzatılması kararına tepki olarak Ekim 2004’te istifasını sunmuştur. Bu gelişmeler, altı ay gibi kısa bir süre içerisinde, Lübnan siyasetinde 8 Mart ve 14 Mart⁴ ittifakları bağlamında derin bir kutuplaşmayı ortaya çıkarmıştır (Rowayheb, 2011: 419-428).

14 Şubat 2005’te Hariri’nin suikast sonucu öldürülmesinin ardından Lübnan’daki siyasi aktörler, bölgesel ve küresel güçlerle olan yakınlıklarına göre saf tutmuş; bu durum, iç siyaseti daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu bağlamda, ABD, Fransa ve Suudi Arabistan merkezli Batı destekli blok ile Suriye ve İran merkezli Batı karşıtı blokun, Lübnan siyasetinde doğrudan bir güç mücadelesine giriştiği bir süreç ortaya çıkmıştır. Dış aktörlerin giderek derinleşen müdahaleleri, Lübnan siyasetinde bağımsız bir alan neredeyse bırakmamış ve ülkenin kırılgan yapısını pekiştirmiştir (Zweiri vd., 2008: 18-19). Bu süreçte, ABD ve Fransa gibi Batılı aktörler, Suriye’nin Lübnan üzerindeki etkisini sınırlamak amacıyla diplomatik baskı araçlarını devreye sokarken; Suudi Arabistan ise kendisine yakın grupları maddi ve siyasi olarak destekleyerek Suriye sonrasında ülkedeki başat bölgesel güç konumuna gelmeyi hedeflemiştir. Öte yandan, İran ve Suriye, Hizbullah aracılığıyla Lübnan siyasetindeki nüfuzlarını sürdürmeye çalışmıştır. Tüm bu müdahaleler sadece diplomatik söylemlerle sınırlı kalmamış; ekonomik yardımlar, güvenlik iş birlikleri ve medya araçları üzerinden yürütülen faaliyetlerle Lübnan’daki siyasi ve toplumsal denge doğrudan şekillendirilmeye çalışılmıştır (Hassan, 2022). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Hariri suikastını takip eden dönemde gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri, yalnızca bir lider tayin etme meselesi olmaktan çıkmış; bölgesel ve küresel güçlerin Lübnan’ın iç dengelerine doğrudan müdahale ettiği bir alan haline gelmiştir.

Mişel Süleyman’ın Seçilmesi: Doha Anlaşması’nın Rolü

2006 yılında Hizbullah-İsrail Savaşı’nın ardından Lübnan siyasetinde ciddi bir kriz patlak vermiş ve bu durum, 2008 yılına kadar uzanan protesto dalgalarına ve siyasi tikanıklıklara yol açmıştır. Bu süreçte, bakanların çoğunluğunu 14 Mart ittifakı mensuplarının oluşturduğu Fuad Sinyora liderliğindeki hükümet, ABD ve Suudi Arabistan’ın gündemini takip ederek 8 Mart ittifakını etkisizleştirmeye çalışmakla suçlanmıştır. Hizbullah ve müttefikleri, savaş sonrası dönemde hükümetin tek taraflı kararlar almasına ve Batı yanlısı çizgiye yönelmesine karşı çıkarak, ulusal birlik hükümetinin kurulması, karar süreçlerinde veto hakkı tanınması ve dış müdahalelerden arındırılmış bir yönetim anlayışı yönünde güçlü bir söylem geliştirmiştir. Hizbullah’ın taleplerinin reddedilmesi üzerine, 2006 yılının Kasım ayında Hizbullah ve Emel Partisi mensubu beş bakan istifa etmiştir (NBC News, 2006). Bu istifalar, Hariri suikastına ilişkin BM öncülüğünde kurulması planlanan uluslararası mahkemeye dair hükümetin aldığı kararlar etrafında yaşanan tartışmaların bir sonucu olarak gerçekleşmiştir (Salem, 2008: 16). Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, Parlamento Başkanı Nebih Berri ile birlikte erken seçim çağrısında bulunmuş (Cicioğlu, 2008: 177); bu dönemde Sanayi Bakanı Piyer Cemayel’in suikasta kurban gitmesi (*The Guardian*, 2006), siyasi krizin artmasına neden olmuştur. Hizbullah, hükümeti istifaya zorlamak amacıyla Aralık 2006’da geniş çaplı sokak protestoları başlatmış ve başkent Beyrut’ta uzun süreli oturma eylemleri düzenlemiştir (*The New York Times*, 2006). On binlerce kişinin katıldığı bu protestolarda, başbakanlık binası önünde kamp kurulmuş ve göstericiler, hükümeti Batı yanlısı olmakla suçlamıştır. Buna karşılık hükümet, Hizbullah ve müttefiklerini Suriye ve İran’ın çıkarlarını savunmakla itham etmiştir. Hizbullah’ın bu dönemde sergilediği tutum, kendisini pasif kılma çabalarına

⁴ 8 Mart ittifakı; Hizbullah, Emel Hareketi, Özgür Yurtsever Hareketi, Marada Hareketi, Tevhid Hareketi, İslami Amel Cephesi ve diğer bazı küçük partilerden oluşan, Suriye ve İran’a yakın bir bloktur. 14 Mart ittifakı ise başta Gelecek Hareketi, Lübnan Güçleri, Ketaib Partisi ve İlerici Sosyalist Parti olmak üzere, Batı ve Suudi Arabistan destekli partileri bir araya getirmektedir.

boyun eğmeyeceği yönünde bir mesaj olarak değerlendirilmiştir. Bu siyasi bunalım, Kasım 2007’de Emil Lahud’un cumhurbaşkanlığı süresinin dolmasıyla daha büyük bir krize dönüşmüştür (Rabil, 2007). Yeni cumhurbaşkanının kim olacağı tartışmaları, Lübnan’daki siyasi gerilimi kritik bir noktaya taşımıştır. 14 Mart ittifakı, Batı yanlısı bir adayın seçilmesi için ısrar ederken, 8 Mart ittifakı ise Özgür Yurtsever Hareketi lideri Mişel Aun’un ismini öne çıkarmıştır. Sinyora Hükümeti’nin Hizbullah’ı zayıflatmaya yönelik adımları ile Hizbullah’ın siyasi kazanımlarını koruma konusundaki kararlı tutumu, sokaktaki tansiyonun yükseldiği bir ortam yaratmıştır.

Mayıs 2008’e gelindiğinde, Lübnan’da cumhurbaşkanlığı makamının altı aydır boş kalması ve siyasi krizlerin giderek derinleşmesi, ülkedeki istikrarsızlığı artırmıştır. Krizin zirve noktası, 6 Mayıs 2008 tarihinde Sinyora Hükümeti’nin, Hizbullah’ın özel iletişim ağına müdahale etme ve Refik Hariri Uluslararası Havalimanı’ndaki Şii güvenlik şefini görevden alma kararlarıyla yaşanmıştır. Hizbullah, bu kararları “savaş ilanı” olarak değerlendirmiş ve ABD ile İsrail’in çıkarlarını gözetken bir girişim olarak nitelendirmiştir (Worrall vd., 2016: 106). Hizbullah açısından özel iletişim ağı, İsrail’e karşı yürüttüğü mücadelenin stratejik unsurlarından biri olarak görülmektedir. Dolayısıyla Sinyora Hükümeti’nin bu hamlesi, Hizbullah tarafından egemenlik gerekçesiyle değil, ABD ve İsrail’in talepleri doğrultusunda alınmış bir karar olarak yorumlanmıştır. 7 Mayıs 2008’de Hizbullah öncülüğündeki gruplar, hükümetin kararlarını protesto etmek amacıyla Beyrut’ta geniş çaplı grev ve protestolar düzenlemiş; ertesi gün ise silahlı unsurlar Batı Beyrut’un kontrolünü ele geçirmiştir. Bu gelişme, Hizbullah’ın Lübnan’daki siyasi rakiplerine karşı doğrudan silahlı müdahalede bulunduğu ilk olay olarak, ülke siyasetinde kritik bir eşik anlamına gelmiştir. Çatışmalar sırasında 65’ten fazla kişi hayatını kaybetmiş, yüzlerce kişi yaralanmıştır. Bu olaylar, Taif sonrası dönemin en şiddetli iç çatışmalardan biri olarak değerlendirilmiştir (Danış, 2016).

Neticede, Katar’ın arabuluculuğunda gerçekleştirilen Doha Anlaşması, bu kriz ortamını sona erdirmek için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Anlaşma kapsamında Genelkurmay Başkanı Mişel Süleyman’ın cumhurbaşkanlığına seçilmesi kararlaştırılmış; taraflar, ulusal birlik hükümeti kurulması ve çatışmaların sonlandırılması yönünde uzlaşmaya varmıştır (A/ Jazeera, 2008). Bu süreç, Hizbullah’ın rolünü pekiştirirken, Lübnan’ın dış müdahalelerle şekillenen siyasi kırılganlığını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Kriz sürecinde Hizbullah, Lübnan’daki siyasi güç dengelerini kendi lehine yeniden şekillendirerek direniş odaklı politikasını güvence altına alma doğrultusunda hareket etmiştir. Bu bağlamda hareketin birinci hedefi, hükümette veto hakkı elde ederek, özellikle BM destekli Özel Lübnan Mahkemesi gibi girişimlerin önünü kesmek ve aleyhine olabilecek kararları engellemeyi güvence altına almak olmuştur. İkinci olarak, mevcut seçim yasasını değiştirerek 8 Mart ittifakının parlamentoda güçlenmesini ya da mevcut çoğunluğu dengeleyebilecek bir yapının oluşmasını amaçlamıştır. Hizbullah’ın bir diğer önemli hedefi ise, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 14 Mart ittifakının adayını engelleyerek, kendi adayını çıkarmasa dahi görece tarafsız bir isim olan Mişel Süleyman’ın seçilmesini sağlamak olmuştur. Nitekim anlaşma kapsamında Hizbullah’ın cumhurbaşkanı seçimi ve ulusal birlik hükümeti oluşturulması hedeflerine ulaştığı görülmüştür. Bu hükümette 8 Mart ittifakına veto hakkı tanınması, Hizbullah’ın siyasi gücünü artırmış ve 14 Mart ittifakının kontrolünü sınırlandırmıştır. Ayrıca, eski seçim yasasına dönüş, 8 Mart ittifakının parlamentoda daha fazla temsil edilmesini sağlamıştır. Anlaşma, taraflar arasında silah kullanımını yasaklasa da Hizbullah’ın silahsızlandırılmasını gündeme getirmemiş, dolayısıyla hareketin askeri gücünü ve bölgedeki etkinliğini korumasına olanak tanımıştır. Bu durum, ABD’nin Lübnan’daki siyasi istikrarı Batı yanlısı 14 Mart ittifakı üzerinden kurmayı amaçlayan politikalarının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olurken, İran ve Suriye’nin Lübnan üzerindeki etkisini güçlendirmiştir (Abi Ghanem, 2012: 52-69).

Tüm bu gelişmelerin ardından, 18 aylık siyasi tikanıklığın ve 6 ay süren cumhurbaşkanlığı krizinin çözümünde dış aktörler yine belirleyici rol oynamıştır. Katar’ın arabuluculuğunda yerel aktörler bir uzlaşmaya varırken, esas müzakere süreci, dış aktörlerin taleplerinin müzakere masasına taşınmasıyla şekillenmiştir. Dış aktörlerin bu siyasi çekişmede doğrudan ya da dolaylı olarak masanın her iki tarafında yer alması ve uzlaştırıcı rolün yine dış kaynaklı olması, Lübnan’daki karar alma süreçlerinin dış etkilere ne denli etkilendiğini bir kez daha kanıtlamıştır. Ancak varılan bu uzlaş, ülkede kalıcı bir istikrarı temin etmekten çok, iç savaşa sürüklenmesi muhtemel bir sürecin önüne geçmeyi hedefleyen geçici bir çözüm niteliği taşımıştır.

Mişel Aun’un Seçim Süreci: Suriye İç Savaşı’nın Lübnan’a Yansımaları

Mişel Süleyman’ın cumhurbaşkanlığı görev süresinin 25 Mayıs 2014’te sona ermesiyle birlikte Lübnan, tarihindeki en uzun siyasi tikanıklıklardan birine sahne olmuştur. Bu süreçte cumhurbaşkanlığı makamı 29 ay boyunca boş kalmış ve ülkede derin bir istikrarsızlık baş göstermiştir (Özdemirci, 2016a: 87). Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçsuz kalmasında, başlıca neden olarak 8 Mart ve 14 Mart ittifakları arasındaki uzlaşmazlıklar gösterilirken, Suriye İç Savaşı’nın ve bölgesel rekabetlerin Lübnan üzerindeki yansımaları süreci karmaşık hale getirmiştir. Aynı zamanda, Irak-Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) bu dönemde Lübnan’da gerçekleştirdiği saldırılar, ülkenin güvenlik zafiyetlerini gözler önüne sermiş ve siyasi yapısındaki kırılganlığı pekiştirmiştir (Hazbun, 2016). Süleyman’ın görev süresinin dolmasının ardından, 14 Mart ittifakı başta Lübnan Güçleri lideri Semir Caca olmak üzere farklı adayları öne çıkarırken, 8 Mart ittifakı ise Özgür Yurtsever Hareketi lideri Mişel Aun’u desteklemiştir (Berti, 2017: 109). Ancak taraflar arasındaki bu ayrışma, uzun bir süre hiçbir adayın mecliste yeterli desteği sağlayamamasıyla sonuçlanmıştır. 8 Mart ittifakının oturumları boykot etme kararıyla birlikte, ülke uzun süreli bir belirsizliğe sürüklenmiştir. Cumhurbaşkanlığı krizini besleyen bir diğer önemli etken ise, 2009’dan itibaren meclis seçimlerinin yapılamamış olmasıyla yaşanan temsil krizi olmuştur (Dionigi, 2023: 257).

Suriye İç Savaşı'nın yarattığı güvenlik sorunları, ülkede yeni bir meclis oluşturulmasını engellemiş ve mevcut siyasi yapı meşruiyet krizi yaşamıştır. Bu durum, cumhurbaşkanlığı seçimlerini ve yasama süreçlerini kilitleyerek Lübnan'ın siyasi sistemini daha işlevsiz hale getirmiştir. Yine, Lübnanlı siyasi aktörlerin Suriye İç Savaşı'nda farklı taraflarda konumlanmaları, siyasi kutuplaşmaları artırmıştır. Hizbullah'ın Suriye'deki askeri faaliyetleri 14 Mart ittifakı tarafından sert bir şekilde eleştirilmiş ve bu durum, Baabda Deklarasyonu'na⁵ aykırı bir şekilde Lübnan'ın bölgesel çatışmalara çekildiği algısını güçlendirmiştir (Özdemirci, 2016b: 104).

Kriz dönemindeki bu çekişmenin dış aktörlere yansımaları ise, İran-Suudi Arabistan rekabeti bağlamında olmuştur. Her ne kadar ABD ve Fransa gibi aktörler, bu siyasi denklemin inşasında yerel ve bölgesel müttefiklerinin arkasında durarak pozisyonlarını korumuşlarsa da Suriye İç Savaşı'ndan ötürü İran ve Suudi Arabistan'ın vekilleri/müttefikleri aracılığıyla doğrudan sahada bulunmaları, Lübnan'daki cumhurbaşkanlığı krizinde öne çıkmalarını sağlamıştır. Suudi Arabistan, Saad Hariri liderliğindeki Mustakbel Partisi üzerinden Lübnan'daki nüfuzunu artırmayı hedeflerken, İran ise Hizbullah aracılığıyla ülkedeki/bölgedeki etkisini pekiştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Lübnan'da cumhurbaşkanının kim olacağına dair yürütülen pazarlıklar, Suriye sahasına doğrudan etki potansiyeli taşıdığı için yerel sınırları aşan bir boyut kazanmıştır (Özdemirci, 2016a: 87). Krizin yirminci ayında sahadaki gelişmelerin ve siyasi tikanıklığın etkisiyle, Suudi Arabistan'ın desteklediği Mustakbel Partisi sürpriz bir isim değişikliğine gitmiş ve Beşşar Esad yanlısı Marada Hareketi lideri Süleyman Franciye'yi yeni cumhurbaşkanı adayı olarak ilan etmiştir. Hizbullah'la ilişkileri olumlu olmakla birlikte Mişel Aun'a kıyasla daha düşük profilli olan Franciye'nin tercih edilmesi, yalnızca siyasi tansiyonu düşürme çabası değil; aynı zamanda Mustakbel Partisi lideri Saad Hariri'nin başbakanlık koltuğunu güvence altına alma girişimi olarak değerlendirilmiştir. Bu strateji değişikliğinde, Suriye'de Esad yönetiminin devam edeceği algısının güçlenmesi ve İran'ın nükleer anlaşma sonrası bölgede artan etkinliğinin fark edilmesi de etkili olmuştur (Dursunoğlu, 2016). Ayrıca, Lübnan'a yönelik IŞİD saldırıları ve Suriye İç Savaşı nedeniyle sınır güvenliğinde yaşanan sorunlar, bu karar sürecini hızlandırmıştır. Örneğin, Kasım 2015'te Beyrut'un Dahiye bölgesinde gerçekleşen çifte intihar saldırısı (Alami, 2015) ve Haziran 2016'da Qaa köyüne düzenlenen bombalı saldırılar (Al Jazeera, 2016), Lübnan'ın güvenlik açıklarını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu saldırılar, taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmasını zorunlu hale getiren önemli baskı unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu siyasi çıkmazın belirgin sonuçlarından bir diğeri ise, Lübnan'da kamu hizmetlerinin durma noktasına gelmesi olmuştur. Çöp toplama krizinden altyapı projelerinin askıya alınmasına kadar birçok sorun çözülmeden birikmiş, ekonomik reformlar ve yeni seçim yasası gibi kritik adımlar atılamamıştır. Bu süreçte, Lübnan'daki siyasi aktörler arasında derinleşen güvensizlik, yalnızca cumhurbaşkanlığı seçimlerini değil, aynı zamanda yasama ve yürütme işlevlerini de felç etmiştir (Özdemirci, 2016b: 109-110).

Tüm bu gelişmeler, 2016 yılında tarafların bir uzlaşma varmasını kaçınılmaz kılmıştır. Neticede, 31 Ekim 2016'da 46. oturumda Mişel Aun, cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu seçim, Hizbullah'ın güçlü desteğiyle gerçekleşmiş ve 14 Mart ittifakı liderlerinden Saad Hariri'nin başbakanlık görevini üstlenmesiyle sonuçlanmıştır. Söz konusu uzlaşma, Lübnan siyasetinde yeni bir denge kurulmasına olanak sağlamış ve iki taraf arasındaki siyasi çatışmayı geçici olarak yatıştırmıştır (BBC, 2016). Aun'un cumhurbaşkanı seçilmesi, Hizbullah'ın siyasi kazanımlarını pekiştirme ve Suriye'deki varlığını meşrulaştırma hedefleri doğrultusunda önemli bir başarı olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Hariri'nin başbakanlık görevini kabul etmesi, 14 Mart ittifakının ülkedeki nüfuzunun zayıfladığı bir dönemde alınmış pragmatik bir karar olarak yorumlanmıştır. Bu kararda, Suudi Arabistan'ın Lübnan'daki siyasi denkleme yeniden etkili bir rol oynama çabasının belirleyici olduğu görülmüştür. Ancak Hariri'nin başbakanlık görevinde beklentileri karşılayamaması, Suudi Arabistan'ın müdahalesine zemin hazırlamış; bu süreç sonunda Hariri, Riyad'ın baskısıyla istifasını açıklamak zorunda kalmıştır. (Duman, 2018). Sonuç olarak, 29 ay süren bu kriz, bölgesel çatışmaların, dış aktörlerin müdahalelerinin ve yerel siyasi hesaplaşmaların hem sebep hem de çözüm olduğu karmaşık bir siyasi tabloyu temsil etmiştir. Krizin, sadece Lübnan'ın kendi iç dinamikleriyle çözülememesi ve siyasi yapıda reformlara izin vermeyen sorunlar, bir sonraki cumhurbaşkanlığı krizinde benzer bir çıkmazın yaşanmasına neden olmuştur.

Joseph Aun'un Seçilmesi: Hizbullah-İsrail Savaşı'nın Oluşturduğu Yeni Denklem

Ekim 2022'de Mişel Aun'un görev süresinin sona ermesiyle Lübnan'da cumhurbaşkanlığı koltuğunun boşalması, zaten kırılgan olan siyasi sistem üzerinde yeni bir baskı süreci yaratmıştır. Bu durum, yalnızca ülkedeki siyasi yapının zaaflarını değil, aynı zamanda siyasi bloklar arasındaki çatışmaları daha görünür hale getirmiştir. Lübnan'da dört yılda bir yapılan genel seçimlerin 2022 yılında zamanında gerçekleştirilebilmesi, zorlu bir siyasi ortamda dikkate değer bir başarı olarak değerlendirilmiş; ancak seçim sonrası siyasi atmosfer, hiçbir bloğun tek başına iktidar kurabilecek çoğunluğa ulaşamaması nedeniyle karmaşık bir hal almıştır (Abouaoun, 2022). Hizbullah liderliğindeki 8 Mart ittifakı, meclisteki en fazla sandalyeye sahip olmasına rağmen, salt çoğunluğu elde edememiş (BBC, 2022); seçim sürecinde geçici olarak göz ardı edilen ittifak içi sorunlar, hükümet kurma aşamasında yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Seçimlerin ardından geçen beş ay boyunca hükümetin kurulamaması, Aun'un görevden ayrılmasıyla giderek büyüyen bir krize

⁵ Baabda Deklarasyonu, 11 Haziran 2012 tarihinde Lübnan'daki başlıca siyasi aktörlerin katılımıyla düzenlenen Ulusal Diyalog toplantısı sonucunda yayımlanmıştır. Deklarasyon, Lübnan'ın bölgesel çatışmalardan uzak durması, Suriye krizine taraf olmaması, iç istikrarın korunması ve devlet kurumlarının güçlendirilmesi gibi ilkelere vurgu yaparak, ülkenin tarafsızlık politikasını kurumsallaştırmayı amaçlamıştır.

dönüşmüş ve ülkenin uzun bir süre geçici hükümetle yönetilmesine yol açmıştır. Bu süreçte, ülkede artan ekonomik sorunlar ve siyasi belirsizlikler derinleşmiş, özellikle Merkez Bankası Başkanı ve Genelkurmay Başkanı'nın görev sürelerinin dolmasıyla birlikte, yürütme ve denetim mekanizmalarının işlemesi açısından bir cumhurbaşkanına olan ihtiyaç hayati bir hâl almıştır (Duman, 2023). Fakat bu durum, çözümden ziyade, mevcut sorunları besleyen bir kriz sarmalını beraberinde getirmiştir.

Hizbullah, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde belirleyici bir aktör olarak öne çıkmış, ilk etapta doğrudan bir aday önermek yerine kendi politik öncelikleriyle çelişmeyen bir ismi destekleme stratejisi benimsemiştir. Bu doğrultuda, 14 Mart ittifakının desteklediği Mişel Muavvad'a karşı blokaj siyaseti uygulayarak, kendi kriterlerine uygun bir aday çıkana kadar boş oy kullanma politikasını sürdürmüştür. Bu yaklaşım, taraflar arasında müzakerelerin yoğunlaşmasına ve çözüm arayışlarının giderek karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Hizbullah, ilerleyen süreçte, müttefiki Özgür Yurtsever Hareketi'nin lideri Cibran Basil'in muhalefetine karşın, Marada Hareketi lideri Süleyman Franciye'yi aday olarak öne sürmüştür; ancak çeşitli siyasi partilerle yürütülen müzakerelere rağmen, Franciye için yeterli oy oranını toplayamamıştır. Buna karşın, istemediği adayın seçilmesini engelleme stratejisinde ise başarılı olmuştur. Bu denge dahilinde, seçim sürecinin ilk iki ayında yapılan 10 oturumda herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır (Arab News, 2022). 14 Haziran 2023'te gerçekleştirilen 12. oturum, 2025'in başında Joseph Aun'un cumhurbaşkanı seçilmesiyle sonuçlanan oturumdan önceki son kritik dönemeç olmuştur. Bu oturumda, Hizbullah karşıtı bloğun desteklediği Cihad Azur 59 oy alırken, Hizbullah'ın desteklediği Süleyman Franciye 51 oyda kalmıştır (Al Jazeera, 2023). Bu süreçte dış aktörlerin önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Fransa, sürecin çıkmaza girdiğini fark ederek Hizbullah'ın adayı Süleyman Franciye'ye tamamen kapıları kapatmadığını gösterirken, ABD ve Körfez ülkeleri, Genelkurmay Başkanı Joseph Aun'un cumhurbaşkanlığına aday olarak öne çıkarılmasında etkili olmuştur. İran ve Suriye'nin desteklediği eksen ile Batı ve Körfez ülkelerinin desteklediği karşı eksen arasındaki bu rekabet ve müzakere süreci, seçim oturumlarının uzamasına zemin hazırlamıştır. Neticede, 12. oturumun ardından bir buçuk yıl boyunca yeni bir oturum düzenlenememiştir. Bu kesintinin temel nedeni taraflar arasında uzlaşmanın sağlanamaması olmakla birlikte, süreci çıkmaza sürükleyen esas etken, Hizbullah-İsrail Savaşı'nın ortaya çıkardığı kriz atmosferi olmuştur (Future for Advanced Research and Studies, 2024).

Hizbullah'ın, Filistin'e destek amacıyla 8 Ekim 2023'te Aksa Tufanı sürecine dahil olması, tedrici olarak ivme kazanarak 2024 yılı boyunca çatışmaların şiddetlenmesine yol açmıştır. Bu süreç, Eylül 2024'te yaşanan telsiz cihazı katliamı ve Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın suikasta uğramasıyla tırmanışa geçmiş, 1 Ekim itibarıyla başlayan ve 57 gün süren kara savaşıyla doruk noktasına ulaşmıştır. İsrail kara harekâtında hedeflediği sonuçlara ulaşamamakla birlikte, bu dönem Hizbullah'ın tarihindeki en yıpratıcı süreçlerden biri olmuştur (Karam, 2025). İsrail'le yapılan ateşkes müzakerelerinde uluslararası arabulucuların ana gündem maddelerinden birinin Lübnan'daki cumhurbaşkanlığı krizi olması, ateşkesten hemen sonra seçim tarihinin açıklanmasını beraberinde getirmiştir (L'Orient Today, 2024). ABD, Fransa ve Körfez ülkeleri, Hizbullah'ın bu süreçte yaşadığı güç kaybını önce siyasi bir kazanıma, ardından Hizbullah'ın silahsızlandırılmasına yönelik bir fırsata dönüştürmeyi hedeflemiştir (Karam, 2024). Rasyonel bir aktör olarak Hizbullah ise bu gerçeklik karşısında, kendi adayı Süleyman Franciye'nin seçilemeyeceğini fark ederek, mevcut olumsuz seçeneklerden en az maliyetli olanını tercih etme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda, Lübnan Güçleri lideri Semir Caca'nın adaylık girişimlerinin yarattığı tehdit ve artan bölgesel/uluslararası baskılar, Hizbullah'ı stratejik bir tercih yapmaya zorlamıştır. Parti, kendisine doğrudan düşmanlık besleyen Caca veya Azur gibi isimler yerine, Batı ve Körfez ülkelerinin desteğini alan, ancak yönetimi altında görece daha az zarar göreceğine inandığı Joseph Aun'a yeşil ışık yakmıştır. Sonuç olarak, 9 Ocak 2025'te Joseph Aun'un cumhurbaşkanı seçilmesi, Lübnan'da 26 ay süren siyasi tikanıklığa son vermiş ve yeni bir dönemin kapısını aralamıştır (AP, 2025). Bu seçim, yalnızca iç siyasi krizin çözümü olarak değil, aynı zamanda Hizbullah için uluslararası baskıları hafifletme ve İsrail ile yaşanan savaş sonrası toparlanma sürecine odaklanma fırsatı olarak değerlendirilmiştir. Ancak krizi sona erdiren seçim süreci, esasen iç aktörler arasında sağlanan bir uzlaşıdan çok, büyük çaplı bir savaşın yarattığı siyasi ortamdan ve bu ortamı kendi lehine kullanmaya çalışan bölgesel ve küresel aktörlerin müdahalelerinden etkilenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Lübnan'daki siyasal düzenin dinamikleri; mezhepsel temsiliyete dayalı kotalı sistemin yapısal sorunları, dış aktörlerin etkisi ve çıkar çatışmaları üzerinden şekillenen bir sürecin ürünüdür. Çalışmanın bulguları, 2005 sonrası cumhurbaşkanlığı seçim süreçlerinde bu çok katmanlı yapının ortaya çıkardığı çelişkilere ve krizlerin nasıl ötelendiğine işaret etmektedir. Mevcut siyasal düzen, 1932 yılındaki nüfus sayımı verilerine dayandığı için temsiliyet açısından sorunlu bir sistem özelliği taşımaktadır. Bu statüko, 2005'ten itibaren diğer krizlerle birleşerek şiddetlenen iki kutuplu bir siyasal bloklaşmayla daha kökleşmiştir. 8 Mart ve 14 Mart ittifaklarının şekillendirdiği bu siyasal denge, yapısal sorunları çözmekten çok ötelemeye dayalı bir işleyiş üretmiş; sistem, kalıcı istikrar yerine sürekli ertelenen krizlerle sürdürülebilirlik arayışına hapsolmüştür. Konsosyonel demokrasi teorik olarak Lübnan'ın çok mezhepli yapısı için uygun görülmesine rağmen, mevcut uygulamasıyla sistem büyük ölçüde iflas etmiş durumdadır. Cumhurbaşkanı seçimlerinde aylarca hatta yıllarca sürebilen tikanmalar, mevcut siyasi yapının etkin karar alma mekanizmalarını engellediğini göstermektedir.

Lübnan'daki siyasal krizlerin çözülmesi, büyük oranda dış aktörlerin müdahalelerine ve/veya yönlendirmelerine bağlı olmuştur. Her üç cumhurbaşkanlığı seçim döneminde dış aktörler doğrudan veya dolaylı olarak arabulucu rolü oynayarak "çözüm" üretmiş; ancak bu müdahaleler uzun vadeli reformlar yerine, sadece şartların sürdürülebilir kılınmasına hizmet etmiştir. Bu anlamda, dış aktörlerin rekabeti, ülkenin bir bilek güreşi arenasına dönüşmesine yol açmıştır. Lübnan'a ilişkin akademik yazınlarda genellikle Hizbullah'a ve onunla ilişkili olarak İran'a bir parantez açılmasına karşın, ülkedeki dış aktörler bağlamında ABD, Fransa, Suudi Arabistan, Katar, Suriye gibi ülkelerin de yakından incelenmesi önem arz etmektedir. Tüm dış aktörlerin müdahalesinden bağımsızlaşmadığı müddetçe, Lübnan'da kalıcı bir istikrar zor görünmektedir. Bu siyasal krizlerin bir diğer çarpıcı boyutu ise çözüm süreçlerinin genellikle derin bunalımlar ya da savaşlar sonrasında mümkün hale gelmesidir. 2008'de Mişel Süleyman'ın seçilmesinde Doha Anlaşması'nın, 2016'da Mişel Aun'un göreve gelmesinde Suriye İç Savaşı'nın ve bunun bölgesel etkilerinin, 2025'te Joseph Aun'un adaylığının kabul görmesinde ise Hizbullah-İsrail Savaşı'nın belirleyici olması, siyasal sistemdeki çözüm mekanizmalarının zayıflığını/yokluğunu ve içerideki krizlerin harici aktörlere bağımlı olarak çözüldüğünü göstermektedir. Bu bağımlılık, Lübnan'ın görece çalışan sistemini "zayıf devlet" statüsü etrafında tahkim ederken, söz konusu durumun, mevcut yapının reformlara kapalı bir döngüye dönüşmesine neden olduğu görülmektedir.

Lübnan'da dışarıya endeksli kriz çözüm biçimi, Atzili'nin (2010) "zayıf devlet" kavramı çerçevesinde vurguladığı iç meşruiyet sorunu ile örtüşmektedir. Devletin otoritesine ve çözüm kapasitesine güvenmeyen yerel aktörler, meşruiyet atfettikleri dış güçleri çözüm süreçlerine dâhil ederek beklentilerini büyük ölçüde ülke sınırlarının ötesine taşımaktadır. Bu durum, Hazbun'un (2015) "çoğul yönetim" ve Fregonese'nin (2012) "melez egemenlik" kavramlarıyla birlikte ele alındığında daha görünür hale gelmektedir. Lübnan gibi devletin bütüncül bir egemenlik iddiasında bulunmadığı bağlamlarda, çözüm mekanizmalarının kurumsal kapasitelere değil, dışarıdan gelen hızlandırıcı müdahalelere dayanması, ülkenin "zayıf devlet" konumunu pekiştiren yapısal bir kısır döngü yaratmaktadır. Nitekim cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ancak olağan dışı harici müdahale ve gelişmelerin ardından sonuçlandırılabilmesi, devletin temel kurumsal reflekslerden mahrum olduğunu ve bu reflekslerin dış dinamiklerle ikame edildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Lübnan, yalnızca işlevsel zayıflıklar sergileyen bir yapı değil, aynı zamanda egemenlik üretiminde kendi iç aktörlerini yeterince kuşatma ve yönlendirme kapasitesinden yoksun bir devlet formu olarak değerlendirilebilir.

Bu denklemin devamlılığını sağlayan önemli bir diğer etken ise, Lübnan'daki siyasi aktörlerin mevcut statükonun korunması konusunda sessiz bir mutabakata sahip olmasıdır. Değişim taleplerinde bulunan kesimler bile reformların yaratabileceği güç dengesi değişimlerinden çekindikleri için statükonun devamını dolaylı olarak desteklemektedir. Lübnan'daki mevcut siyasal sistemin köklü bir reforma ihtiyaç duyduğu açıktır. Ancak bu reform, dış aktörlerin etkisinin kırılması ve devletin kurumsallaşması ile mümkün olabilir. Bununla birlikte, Lübnan'ın stratejik konumu nedeniyle dış müdahalelerin yakın süreçte tamamen engellenmesi gerçekçi bir beklenti değildir. Kısa vadede en uygulanabilir çözüm, nüfus sayımını güncelleyerek temsiliyet sorunlarını hafifletmektir. Ayrıca dış etkilerden bağımsız siyasal hareketlerin teşvik edilmesi, siyasi dengeleri değiştirme potansiyeline sahip olacaktır. Yine, acil olarak, Lübnan'ın "zayıf devlet" konumunu "başarısız devlet"⁶ durumuna evrilmekten alıkoyacak pansuman mahiyetindeki bazı adımların atılması gerekmektedir. Bu adımlar arasında kamu kurumlarının güçlendirilmesi, sosyal hizmetlerin daha erişilebilir hale getirilmesi ve ekonomik reformlar yer almaktadır. Ancak tüm bu çabalara rağmen, çalışmada ele alınan siyasi krizlerin mevcut koşullar altında yeniden tetiklenme ihtimali devam etmektedir. Bu nedenle, reformları destekleyecek ve olası krizlere karşı denge unsuru oluşturabilecek bir geçiş süreci, Lübnan için en gerçekçi senaryo olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Lübnan'ın siyasal sistemine ve cumhurbaşkanlığı seçim süreçlerinde yaşanan krizlere odaklanan bu çalışma, mezhepsel güç paylaşımına dayalı yapının devlet kapasitesini nasıl zayıflatıldığını ve dış aktörlerin müdahaleleriyle nasıl karmaşık bir hale geldiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları, Lübnan'ın mevcut konsosyonel sisteminin artık sürdürülebilir olmaktan çıktığını ve bu yapının ülkeyi "zayıf devlet" statüsünde tutan yapısal sorunları sürekli yeniden ürettiğini göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin kriz süreçlerinden geçerek tamamlanması, siyasi tikanıklığın ve dış müdahalelerin etkisinin net bir göstergesidir. Özellikle 2005 sonrası dönemde dış aktörlerin rolünün belirginleşmesi, Lübnan'ın siyasal karar alma mekanizmalarını büyük ölçüde bölgesel ve uluslararası güç mücadelelerine bağımlı kılmıştır. Bu durum, iç siyasetteki krizi derinleştirmenin yanı sıra, reform süreçlerini çıkmaza sürüklemiştir.

Lübnan'ın stratejik konumu ve tarihsel mirası, ülkenin bölgesel krizlere yönelik bir laboratuvar işlevi görmeye devam edeceğine işaret etmektedir. Bu nedenle Lübnan örneği, zayıf devletlerde krizlerin nasıl yönetildiği, dış müdahalelerin ne şekilde devreye girdiği ve iç dinamiklerin bu süreçleri nasıl etkilediği konusunda karşılaştırmalı çalışmalara fırsat

⁶ Başarısız devlet; güvenlik, hukuk, kamu hizmetleri gibi temel devlet işlevlerini yerine getiremeyen, topraklarının tamamında otorite kuramayan ve genellikle silahlı çatışmalarla zayıflatılmış devlettir. Rotberg'e göre bu tür devletlerde merkezi yönetim yalnızca sınırlı bölgelerde etkilidir, şiddet süreklilik kazanmış durumdadır ve devlet topluma temel koruma ve hizmetleri sunma kapasitesini büyük ölçüde yitirmiştir. Zayıf devletler ise benzer sorunlar yaşamakla birlikte hâlâ işleyen bazı kurumlara ve kısmi kontrol kapasitesine sahiptir. Başarısız devlet, zayıf devletten farklı olarak yalnızca belirli işlevlerde aksama yaşayan bir yapı değil; aynı zamanda toplumsal meşruiyetini ve toprak bütünlüğü üzerindeki egemenlik iddiasını da büyük ölçüde kaybetmiş bir otorite formudur (Rotberg, 2003).

sunmaktadır. Lübnan deneyimi, diğer mezhepsel veya etnik bölünmelerin olduğu toplumlar için bir model ya da uyarı niteliği taşımaktadır. Özellikle Irak, Suriye ve Yemen gibi benzer zorluklarla mücadele eden ülkelerle yapılacak karşılaştırmalı analizler, Lübnan'daki sistemik sorunların farklı bağlamlarda nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bir anlayış sunabilir. Bu çerçevede, Lübnan'daki mevcut siyasal düzenin işleyişi ve tekrar eden kurumsal krizler üzerine daha derinlikli ve kapsamlı akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle siyasal sistemin işlevselliğine ilişkin yeni anayasal düzenlemelere yönelik önerilerin geliştirilmesi, bu alanda öncelikli araştırma başlıklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Mezhepsel kotalara dayalı mevcut yapının, daha kapsayıcı ve temsil niteliği yüksek alternatif siyasal bir modele dönüştürülmesi yönünde yürütülecek ampirik ve karşılaştırmalı çalışmalar, hem Lübnan'a özgü çıkmazları anlamaya hem de benzer sistemsel sorunlar yaşayan ülkelerle karşılaştırmalar yaparak daha genel çıkarımlar üretmeye imkân tanıyacaktır. Bu bağlamda, Lübnan'daki sistemin yapısal tıkanıklıklarını aşmaya yönelik çözüm arayışlarının yalnızca akademik bir tartışma olarak değerlendirilmemesi gerektiğinin, aynı zamanda bu tartışmaların bölgesel barış ve istikrara katkı sunabilecek bir potansiyel taşıdığının da altı çizilmelidir.

Extended Abstract

Lebanon's presidential elections have long represented a critical juncture in understanding the structural deficiencies of its sectarian-based political system. These elections not only underscore the systemic impasses that perpetuate Lebanon's "weak state" status, but also serve as a platform for regional and international power struggles. Since the assassination of Rafik Hariri in 2005, Lebanon's presidential elections have transcended the mere selection of a leader, evolving into a highly contested process involving domestic political tensions and interventions by external actors. Lebanon's political system, rooted in the 1943 National Pact, mandates a sectarian balance among its leadership—the president must be a Maronite Christian, the prime minister a Sunni Muslim, and the speaker of parliament a Shia Muslim. While this arrangement aims to maintain social stability, in practice, it has led to persistent crises, governance paralysis, and heightened susceptibility to foreign interference. The system's flaws were notably evident in the political deadlocks preceding the elections of Michel Suleiman in 2008, Michel Aoun in 2016, and Joseph Aoun in 2025. These elections were not merely domestic processes but reflected Lebanon's vulnerability to regional conflicts and global geopolitics, with each instance highlighting the inability of the system to foster genuine national consensus. The most recent election of Joseph Aoun on January 9, 2025, came after a two-year political vacuum, exacerbated by the devastating Hezbollah-Israel war in 2024. This conflict further exposed Lebanon's institutional fragility, as political and economic crises deepened in tandem with the country's inability to maintain functional governance. This study aims to examine Lebanon's presidential elections post-2005, focusing on their role in reproducing the "weak state" status. By analyzing the interplay between domestic sectarian dynamics, regional rivalries, and international interventions, it offers insights into how these processes have perpetuated systemic dysfunction.

The study focuses on the three key presidential election processes of 2007-2008, 2014-2016, and 2022-2025, scrutinizing the underlying factors that shaped these outcomes. Particular attention is given to the political polarization following Rafik Hariri's assassination, the spillover effects of the Syrian Civil War, and the ramifications of the Hezbollah-Israel war. These events, along with Lebanon's sectarian dynamics, form the backbone of the study. The methodology employs a qualitative approach, relying on academic articles, reports, and media sources. This multi-layered analysis evaluates the impact of domestic, regional, and global actors on Lebanon's presidential elections. The study emphasizes critical turning points, such as the Doha Agreement of 2008, the regional dynamics surrounding Aoun's 2016 election, and the influence of the 2024 Hezbollah-Israel War during Joseph Aoun's election. This approach not only contextualizes Lebanon's systemic vulnerabilities, but also assesses how external actors exploit these weaknesses.

Lebanon's consociational democracy was initially designed to manage the country's religious diversity. Over time, however, it has functioned both as a stabilizing mechanism and as a source of political deadlock and institutional dysfunction. Rooted in the National Pact and reinforced by the 1989 Taif Agreement, the system institutionalizes sectarian representation, ensuring that executive and legislative powers are distributed among religious communities. However, this arrangement also entrenches sectarianism, hinders state functionality, and amplifies foreign influence. The absence of a unified national identity further exacerbates the political impasse. Despite its claim to ensure representation, the system relies on the outdated demographic data of the 1932 census, perpetuating inequalities and fostering mistrust among communities. The rigidity of this framework has rendered Lebanon unable to adapt to its evolving societal needs, leaving it prone to chronic governance crises.

The analysis of post-2005 presidential elections reveals how this sectarian system, instead of resolving disputes, merely postpones them. For instance, the 18-month deadlock preceding Michel Suleiman's election in 2008 highlighted the inability of domestic actors to reach a consensus without external mediation. Similarly, Michel Aoun's 29-month delay in 2016 and Joseph Aoun's election after a 26-month impasse in 2025 demonstrated the systemic inefficiency in addressing political stalemates. Foreign intervention has also been a defining feature of Lebanon's presidential elections. Each of the three election cycles under study underscores the country's dependence on external actors to break deadlocks. In 2008, the Doha Agreement, brokered by Qatar, ended a political crisis marked by disagreements between Hezbollah and the government. The agreement's outcomes, such as granting veto power to Hezbollah within

the cabinet, reflected the influence of regional and international players like Syria, and Iran. The 2016 election of Michel Aoun occurred against the backdrop of the Syrian Civil War, which deepened sectarian polarization in Lebanon. The rivalry between Iran and Saudi Arabia manifested through their local allies, with Hezbollah strongly backing Aoun and Saad Hariri's Future Movement initially opposing his candidacy. However, Hariri's eventual agreement to support Aoun's presidency—in exchange for securing the prime minister seat—illustrated the compromises forced by external pressures and the enduring influence of regional conflicts. The 2025 election of Joseph Aoun was deeply influenced by the 2024 Hezbollah-Israel war, which devastated Lebanon and exposed Hezbollah's vulnerabilities. International actors, including the United States, France, and Gulf states, leveraged Hezbollah's weakened position to push for a consensus candidate who could stabilize the political landscape. Hezbollah, recognizing the futility of prolonging the deadlock, shifted its strategy to support Aoun as a less harmful alternative to rival candidates backed by anti-Hezbollah factions. This outcome demonstrated how external actors manipulate Lebanon's internal crises to align with their strategic interests.

Lebanon's repeated reliance on external mediation to resolve political crises reinforces its "weak state" status. The inability of domestic actors to independently address governance issues not only underscores institutional fragility but also perpetuates a cycle of dependency on foreign powers. This dynamic has significant implications for Lebanon's sovereignty and stability. The study's findings reveal that Lebanon's political elites have little incentive to reform the system. Despite widespread recognition of the need for change, political actors benefit from maintaining the status quo, which allows them to safeguard their sectarian constituencies and clientelist networks. This silent consensus among elites ensures the continuity of a dysfunctional system, further entrenching the "weak state" framework. The recurrent crises surrounding presidential elections also highlight the absence of effective mechanisms for conflict resolution within Lebanon's political framework. In each case, solutions were achieved only after prolonged periods of instability, often following significant regional or international developments. This pattern illustrates that Lebanon's political system lacks the capacity to proactively address challenges, relying instead on external events to force temporary solutions.

While Lebanon's geopolitical realities make complete independence from external actors unlikely in the short term, certain measures could mitigate the structural weaknesses of its political system. Updating demographic data through a new census and revising sectarian quotas to reflect current realities could enhance representational equity. Additionally, fostering political movements that transcend sectarian identities could help reduce polarization and build national cohesion. In the interim, strengthening state institutions and prioritizing public service delivery are critical to alleviating the immediate impacts of Lebanon's governance crises. Addressing systemic corruption, enhancing economic resilience, and improving infrastructure could bolster public confidence in the state, reducing the influence of sectarian leaders. Such reforms, while challenging, are necessary to break the cycle of dependency and dysfunction that defines Lebanon's current political landscape. As Lebanon continues to navigate its internal and external challenges, the need for comprehensive reforms becomes increasingly urgent. Moving beyond the current consociational framework to a more inclusive and adaptive political system is essential for securing Lebanon's stability and sovereignty. However, achieving this requires overcoming entrenched sectarian interests and reducing the influence of external actors—a formidable task that underscores the enduring complexities of Lebanon's political reality.

Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması / Contribution Rates and Conflicts of Interest

Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: TİD (%100) Veri Toplanması: TİD (%100) Veri Analizi: TİD (%100) Makalenin Yazımı: TİD (%100) Makale Gönderimi ve Revizyonu: TİD (%100)	Author Contributions	Research Design: TİD (%100) Data Collection: TİD (%100) Data Analysis: TİD (%100) Writing the Article: TİD (%100) Article Submission and Revision: TİD (%100)
Etik Bildirim	iibfdergi@cumhuriyet.edu.tr	Complaints	iibfdergi@cumhuriyet.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan alışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Kaynaka

- Aboultaif, E. W. (2019). *Power sharing in Lebanon ; consociationalism since 1820*. New York, NY : Routledge.
- Abi Ghanem, N. (2012). *Failures of the United States foreign policy towards Lebanon: The case of the Doha Accord* (Master's dissertation). University of Manchester, Faculty of Humanities, School of Social Sciences.
- Abouaoun, E. (3 Haziran 2022). Lebanon's Election Offers Lessons for Now and the Future. *The Arab Weekly*. <https://thearabweekly.com/lebanons-election-offers-lessons-now-and-future>
- Abouchedid, K., Nasser, R., & Van Blommestein, J. (2002). The Limitations of inter-group learning in confessional school systems: The case of Lebanon. *Arab Studies Quarterly*, 24(4), 61-82.
- Al Jazeera. (24 Mayıs 2008). Lebanon agreement reached. <https://www.aljazeera.com/news/2008/5/24/lebanon-agreement-reached>
- Al Jazeera. (14 Haziran 2023). Lebanon's parliament fails to elect president for 12th time. <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/14/lebanons-parliament-fails-to-elect-president-for-12th-time>
- Al Jazeera. (27 Haziran 2016). Lebanon: Second wave of suicide bombings hits Qaa. <https://www.aljazeera.com/news/2016/6/27/lebanon-second-wave-of-suicide-bombings-hits-qaa>
- Al Mayadeen English. (9 Ocak 2025). An overview of Lebanon's presidential election process. <https://english.almayadeen.net/news/politics/an-overview-of-lebanon-s-presidential-elections-process>
- Alami, M. (2 Aralık 2015). The Rise of ISIS in Lebanon. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-rise-of-isis-in-lebanon/>
- AP. (10 Ocak 2025). Lebanon's parliament elects army commander Joseph Aoun as president, ending a 2-year deadlock. <https://apnews.com/article/lebanon-parliament-president-joseph-aoun-hezbollah-942ce2e5d5619f072c8b23850ebce7b5>
- Arab News. (15 Aralık 2022). Lebanon fails for 10th time to elect president. <https://www.arabnews.com/node/2216556/middle-east>
- Atlioğlu, Y. (2005). Lübnan'da Seçimler ve Siyasal Bölünmüşlük. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*. <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/261/lubnanda-secimler-ve-siyasal-bolunmusluk>
- Atzili, B. (2010). State Weakness and "Vacuum of Power" in Lebanon. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(8), 757–782. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.494172>
- Ayhan V. & Tür, Ö. (2009). *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye İle İlişkiler*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Bayeh, J. (2017). *A History of Stability and Change in Lebanon: Foreign Interventions and International Relations*. Londra & New York: I. B. Tauris.
- BBC. (3 Eylül 2004). Lebanon extends president's term. http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3626280.stm
- BBC. (31 Ekim 2016). Lebanon: Michel Aoun elected president, ending two-year stalemate. <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-37821597>
- BBC. (17 Mayıs 2022). Lebanon election: Hezbollah and allies lose parliamentary majority. <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-61463884>
- BBC. (9 Ocak 2025). Army chief elected Lebanon's president after years of deadlock. <https://www.bbc.co.uk/news/articles/cdxzxd32lzvo>

- Berti, B. (2017). The Lebanese Political Arena, 2006-2016: A Turbulent Decade. U. Dekel, G. Siboni & O. Einav (Editörler), *The Quiet Decade: In the Aftermath of the Second Lebanon War, 2006-2016* (s. 107-113) içinde. The Institute for National Security Studies.
- Bogaards, M. (2019). Formal and Informal Consociational Institutions: A Comparison of the National Pact and the Taif Agreement in Lebanon. *Nationalism and Ethnic Politics*, 25(1), 27-42. <https://doi.org/10.1080/13537113.2019.1565176>
- Brynen, R. (1989). PLO Policy in Lebanon: Legacies and Lessons. *Journal of Palestine Studies*, 18(2), 48-70. <https://doi.org/10.2307/2537633>
- Buzpınar, Ş. T. (2003). Lübnan: Osmanlı Dönemi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/lubnan#4-osmanli-donemi>
- Cicioğlu, F. (2008). Lübnan 2006. K. İnat & M. Ataman (Editörler), *Ortadoğu Yıllığı 2006* (s. 151-182) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Danış, F. (14 Aralık 2016). 2006 Savaşı'ndan Günümüze Lübnan'daki Siyasi Tablo. *İNSAMER*. https://www.insamer.com/tr/2006-savasindan-gunumuze-lubnandaki-siyasi-tablo_459.html
- Dionigi, F. (2014). *Hezbollah, Islamist Politics, and International Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Dionigi, F. (2023). Lebanon: politics as permanent crisis. Shahram Akbarzadeh (Ed.), *Handbook of Middle East Politics* (s. 255-272) içinde. Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- Donohue, J. J. (2009). Changing the Lebanese Constitution: A Postmodern History. *Cardozo Law Review*, 30(6), 2509-2534.
- Duman, T. İ. (2018). Dış Aktörlerin Rekabetinin Gölgesinde Lübnan: Saad Hariri'nin İstifa Süreci. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 139-160. <https://doi.org/10.26513/tocd.419671>
- Duman, T. İ. (2021). Lebanon. M. Porsche-Ludwig & Y. Chen (Editörler), *Handbook of Asian States: Geography - History - Culture - Politics - Economy* (s. 339-355) içinde. LIT Verlag.
- Duman, T. İ. (2023). Lübnan 2022. K. İnat, M. Ataman & İ. N. Telci (Editörler), *Ortadoğu Yıllığı* (s. 87-107) içinde. Ortadoğu Yayınları.
- Dursunoğlu, A. (24 Ocak 2016). Suudilerin Hizbullah'a armağanı. *Yakın Doğu Haber*. https://www.ydh.com.tr/YD492_suudilerin-hizbullaha-armagani.html
- Erdem, G. (2019). Lübnan'da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: EMEL'den Hizbullah'a. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 49, 21-55. https://doi.org/10.1501/Intrel_0000000316
- Fregonese, S. (2012). Beyond the 'Weak State': Hybrid Sovereignties in Beirut. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(4), 655-674. <https://doi.org/10.1068/d11410>
- Future for Advanced Research and Studies*. (10 Nisan 2024). Deferred settlement: Will 2024 witness a breakthrough in Lebanon's presidential impasse? <https://futureuae.com/en-AE/Mainpage/Item/9157/deferred-settlement-will-2024-witness-a-breakthrough-in-lebanons-presidential-impasse>
- Hassan, Z. (2022). Regional Geopolitical Conflict and the Fragile State: Foreign Influence and Lebanon's Sovereignty. I. M. AlDajani & M. , Leiner (Editörler), *Reconciliation, Heritage and Social Inclusion in the Middle East and North Africa* (s. 443-462) içinde. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-08713-4_27
- Hazbun, W. (2016). Assembling security in a 'weak state': the contentious politics of plural governance in Lebanon since 2005. *Third World Quarterly*, 37(6), 1053-1070. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1110016>
- Hinnebusch, R. (1998). Pax-Syriana? The origins, causes and consequences of Syria's role in Lebanon. *Mediterranean Politics*, 3(1), 137-160. <https://doi.org/10.1080/13629399808414644>
- Karam, P. (4 Aralık 2024). Hezbollah's Likely Demise and Lebanon's Uncertain Future. *Arab Center Washington DC*. <https://arabcenterdc.org/resource/hezbollahs-likely-demise-and-lebanons-uncertain-future/>
- Karam, P. (7 Ocak 2025). Lebanon's post-Hezbollah "day after". *Arab Center Washington DC*. <https://arabcenterdc.org/resource/lebanons-post-hezbollah-day-after/>
- Khalaf, S. (2002). *Civil and Uncivil Violence in Lebanon: A History of the Internationalization of Communal Conflict*. Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/khal12476>
- Khalil, O. F. (2016). The Radical Crescent: The United States, the Palestine Liberation Organisation, and the Lebanese Civil War, 1973-1978. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), 496-522. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196071>

- L'Orient Today. (28 Kasım 2024). Berri sets Jan. 9 as date for parliamentary session to elect president. <https://today.lorientlejour.com/article/1437340/berri-sets-jan-9-as-date-for-parliamentary-session-to-elect-president.html>
- Makarem, H. (2015). The Bottom-Up Mobilization of Lebanese Society Against Neoliberal Institutions: the Case of Opposition Against Solidere's Reconstruction of Downtown Beirut. F.A. Gerges (Ed.) *Contentious Politics in the Middle East* (s. 501-521). New York: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137530868_21
- NBC News. (11 Kasım 2006). Hezbollah ministers quit Lebanese government. <https://www.nbcnews.com/id/wbna15667753>
- NBC News. (25 Mayıs 2008). Lebanon elects army chief as president. <https://www.nbcnews.com/id/wbna24816185>
- Norton, A. R. (2007). The Role of Hezbollah in Lebanese Domestic Politics. *The International Spectator*, 42(4), 475-491. <https://doi.org/10.1080/03932720701722852>
- Özdemirci, A. S. (2016a). Suriye İç Savaşının Lübnan'a Etkileri (2011-2016). *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 76-105. <https://doi.org/10.26513/tocd.272252>
- Özdemirci, A. S. (2016b). Lübnan 2015. K. İnat & M. Ataman (Editörler), *Ortadoğu Yıllığı* (s. 101-118) içinde. Açılım Kitap.
- Presidency of Republic of Lebanon. Overview of the Lebanese system. <https://www.presidency.gov.lb/English/LebaneseSystem/Pages/OverviewOfTheLebaneseSystem.aspx>
- Rabil, R. (2007). Lebanon's Presidential Crisis. *The Washington Institute for Near East Policy*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/lebanons-presidential-crisis>
- Reuters. (27 Kasım 2024). Costs of Israel-Hezbollah conflict on Lebanon, Israel. <https://www.reuters.com/world/middle-east/costs-israel-hezbollah-conflict-lebanon-israel-2024-11-26/>
- Rotberg, R. I. (2003). Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators. R. I. Rotberg (Editör), *State Failure and State Weakness in a Time of Terror* (s. 1-25). Brookings Institution Press.
- Rowayheb, M. G. (2011). Political Change and the Outbreak of Civil War: The Case of Lebanon. *Civil Wars*, 13(4), 414-436. <https://doi.org/10.1080/13698249.2011.629871>
- Salamey, I. (2013). *The Government and Politics of Lebanon*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203746424>
- Salem, P. (2008). The after-effects of the 2006 Israel—Hezbollah war. *Contemporary Arab Affairs*, 1(1), 15-24. <https://www.jstor.org/stable/48599520>
- Salloukh, B. F. (2019). Taif and the Lebanese State: The Political Economy of a Very Sectarian Public Sector. *Nationalism and Ethnic Politics*, 25(1), 43-60. <https://doi.org/10.1080/13537113.2019.1565177>
- Salloukh, B. F. (2023). The State of Consociationalism in Lebanon. *Nationalism and Ethnic Politics*, 30(1), 8-27. <https://doi.org/10.1080/13537113.2023.2187970>
- Sayigh, R. (1995). Palestinians in Lebanon: Harsh Present, Uncertain Future. *Journal of Palestine Studies*, 25(1), 37-53. <https://doi.org/10.2307/2538103>
- Shahid, L. (2002). The Sabra and Shatila Massacres: Eye-Witness Reports. *Journal of Palestine Studies*, 32(1), 36-58. <https://doi.org/10.1525/jps.2002.32.1.36>
- Süleymanoğlu-Kürüm, R. (2021). Uluslararası ilişkilerde nitel yöntemlerle makale yazımı: Vaka analizi ve incelikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 149-169. <https://doi.org/10.30794/pausbed.801518>
- Szekely, O. (2017). *The Politics of Militant Group Survival in the Middle East*. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40141-6_3 107-146
- Şöhret, M. (2012). Ulus Devletsiz Devlet Sistemi: Lübnan Modeli. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 85-107.
- Taremi, K. (2015). At the Service of Hizbollah: The Iranian Ministry of Construction Jihad in Lebanon, 1988-2003. *Politics, Religion & Ideology*, 16(2-3), 248-262. <https://doi.org/10.1080/21567689.2015.1080164>
- Thakur, R. (1987). *International Peacekeeping In Lebanon: United Nations Authority And Multinational Force* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429042768>
- The Guardian. (21 Kasım 2006). Gunmen assassinate Lebanese minister. <https://www.theguardian.com/world/2006/nov/21/syria.politics>
- The New York Times. (11 Aralık 2006). Hundreds of thousands protest in Beirut. <https://www.nytimes.com/2006/12/11/world/africa/11iht-lebanon.3854678.html>
- Traboulsi, F. (2007). *A History of Modern Lebanon*. Londra: Pluto Press.

- UN Security Council*. (2004). Resolution 1559 (2004) / adopted by the Security Council at its 5028th meeting, on 2 September 2004. <https://digitallibrary.un.org/record/529421?v=pdf>
- Williams, S. T. (Mayıs 2023). Can the Saudi-Iranian rapprochement help address Lebanon's governance crisis? *Brookings Institution*. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2023/05/FP_20230505_lebanon_williams.pdf
- Worrall, J., Mabon, S., & Clubb, G. (2016). *Hezbollah: From Islamic resistance to government*. California: Praeger.
- Yetim, M., & Kalaycı, R. (2022). Tracing the Political Origins of The Hezbollah's Resistance Discourse: From Revisionism to Status Quo. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 16(2), 209–224. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2090772>
- Zweiri, M., Tekin, A. & Johnson, A. E. (2008). Fragile States and the Democratization Process: A New Approach to Understanding Security in the Middle East. *EuroMeSCo Paper 74*.